

PSYCHODRAMA-BULLETIN

Tijdschrift van de Vereniging
Voor Psychodrama (VvP)

Informatie over lidmaatschap

En/of abonnement:

Secretariaat: t.a.v. Ricky Nieuwesteeg.
Schrans@zonnet.nl

Redactie:

Renée Oudijk
Hans Verdonschot
Nel Bax

Tekeningen en foto's:

Andrea van Eert
Hans Verdonschot

Eindredactie:

Hans Verdonschot

Redactieadres:

Secretariaat VvP
Bouvigne 44
5653 LH Eindhoven
E-Mail: schrans@zonnet.nl

Richtlijnen voor auteurs:

Auteurs die een bijdrage willen leveren; worden verzocht contact op te nemen met de redactie over de wijze van aanlevering van kopij.

Auteurs dragen geen auteursrechten over en ontvangen geen honorarium. De redactie stuurt aan auteurs een exemplaar toe.

JAARGANG 14 nummer 2 / 2003

Copyright artikelen bij auteurs.

Copyright samenstelling van de aflevering bij de VvP.

INHOUDSOPGAVE

Gedicht	Pierre Kemp	4
Redactioneel	Hans Verdonschot	5
Verslag workshop	Een weekend met Pierre de Laat en Lenie Verhofstadt- Denève door Karin Rekvelt, Pierre de Laat en Leon Grouls	6
Boekverslag	Emotionele intelligentie van Daniel Goleman Samengevat door Annette Verkerke	10
Column	Persoonlijk verslag van Anita Naus m.b.t. 7th International Conference of the PIFE	13
Rubriek	Nieuwsrubriek en uitnodigingen workshops	18
Boekverslag	‘Psychodrama: Inspiration and Technique’, Van Paul Holmes and Marcia Karp. Samengevat door Karin Rekvelt.	21
Artikel	‘De terreur van het oog’ door Marcel Cobussen	23
Boekverslag	Narciss en goldmund - Relationele/interactionele benadering. Schrijver: Hermann Hesse Samengevat door Reina van Herwijnen	29
Nieuws	Brieven aan FEPTO – EWO nieuws	30
Verenigingsnieuws	Notulen ledenvergadering VvP 2 -11-2002	33
Verenigingsnieuws	Jaarverslag 2002	34

Gedicht

Uitbundigheid

**Met korven om manen in te vangen,
met bussen vol gezangen,
met potten om lichten in te drogen,
reis ik langs de ogen van het land.
Met dozen zonnen,
met klanken in tonnen,
en glazen gedichten in iedere dwaze hand.
Waar ik mijn armen ook rek,
Ik ben overal gek.**

Pierre Kemp

redactioneel

Een bulletin maken is altijd weer een combinatie van ontmoetingen tussen redactie en schrijvers en aanbieders, maar ook een reële afspiegeling van verplichtingen waar we altijd mee geconfronteerd worden. Dat is ditmaal weer precies zo en het daarom weer een genot om een bulletin af te hebben en te delen met eenieder. Dank aan iedereen die bijgedragen heeft aan deze editie.

We beginnen ditmaal met een ode aan de afgelopen zomer in een gedicht door Pierre Kemp. Want wat was die zomer van 2003 fantastisch heerlijk.

We gaan vervolgens terug naar 24 en 25 Mei, waar de zomer zijn startschot gaf. Toevallig of niet, maar dit waren ook de dagen van het voorjaarsweekend. Karin Rekveld, Pierre de Laat en Leon Grouls geven hun impressies weer over dit weekend. Even dit: voor 2004 staat het voorjaarsweekend weer in April genoteerd, het is maar dat je het weet wanneer de zomer weer begint!!

Als je bekomen bent van dit verslag gaan we verder met een boek wat tot één van de meest verslonden boeken van de afgelopen jaren is gaan behoren. Een boek vol emotionele intelligentie, prachtig verslagen door Anette Verkerke.

Anita Naus komt natuurlijk ook weer langs met een mooi reis- en impressieverslag uit Roemenie, dit artikel komt in plaats van haar column.

Van Marcel Cobussen komt het artikel „de terreur van het oog“, wat we mochten lenen van „de Groene Amsterdammer“. Waarvoor onze dank aan Marcel Kobussen en onze Ebba de Niet die ons voorzag van dit kunstzinnige werk.

In de rubriek nieuws veel aandacht voor workshops en trainingen die het komende jaar in ons land gegeven gaan worden. Vele groten uit psychodramaland komen ons in de lente bezoeken.

Karin Rekveld heeft alvast vooruitlopend op de workshop van Marcia Karp een warming-up in de vorm van een boekverslag geschreven. Over het boek „Psychodrama: Inspiration and Technique“.

Reina van Herwijnen heeft verder een mooi boekverslag van Narciss en goldmund van Hermann Hesse gemaakt.

Oja, het bestuur heeft in samenwerking met Renée Oudijk twee brieven met EWO-nieuws geschreven. Deze brieven zijn in het laatste FEPTO-news gepubliceerd.

Verder wordt je natuurlijk op de hoogte gebracht van wat er binnen de vereniging gaande is en wat er verder het jaar 2002 georganiseerd en bereiktgespeeld is binnen bestuur en vereniging.

Goed een mooi bulletin dus, vinden wij, veel leesplezier en als je nog artikelen of whatever aan te bieden hebt voor het volgende bulletin, heel graag!!!

Workshops voorjaarsweekend VVP 24 en 25 mei 2003

Impressie van dag 1 – door Karin Rekveld en Pierre de Laat

Hieronder volgt een beknopt verslag van de workshop die ik heb bijgewoond tijdens het voorjaarsweekend van dit jaar. De eerste workshop werd verzorgd door Pierre de Laat bij wie Sociometrie centraal stond. De tweede workshop werd verzorgd door Leni Verhofstadt-Denève die Existentieel-dialectisch Psychodrama op het programma had staan. Ik kon haar workshop alleen op een klein deel van de ochtend bijwonen en daarom gaat dit verslag alleen over de workshop van Pierre. Ik nam rijke ervaringen mee naar huis. Enerzijds door de bewogenheid, betrokkenheid en deskundigheid van beide regisseurs wat zich vertaalde in een rijk aanbod, anderzijds door de kwaliteit van de groep die aan deze workshops deelnam. De groep was divers en het was plezierig om te constateren dat de deelnemers met verschillende achtergronden een interesse toonden in de verschillende professionele opvattingen van elkaar en in hun ervaringen. Dit uitte zich niet alleen tijdens de nabesprekingen waarin er verdieping werd gezocht en waarin de beide regisseurs hun afwegingen kenbaar maakten voor bepaalde keuzes in hun regie. Ook tijdens de pauzes werd er door de leden flink doorgeakkerd over de verschillende benaderingen. Het wordt daarmee weer des te duidelijker dat psychodramaregie zo'n interessant vak is. De dagen werden ingeleid door Hans Verdonschot als voorzitter van de vereniging. Met zijn persoonlijke benadering weet hij zoals gebruikelijk de deelnemers op een prettige wijze in contact te brengen met de gastregisseurs en andersom.

Pierre de Laat : “Sociometrie is er altijd; al vanaf de baarmoeder”

In zijn toelichting op sociometrie legt Pierre een verbinding tussen de concepten

van Moreno, Verhofstadt-Denève en Damasio. Sociometrie is letterlijk, het meten of het in kaart brengen van elk sociaal/affectieve netwerk waar wij deel van uitmaken, in psychodramajargon ook wel het sociaal atoom genoemd. Dit netwerk is er al vanaf het ongeboren kind, vanaf de foetus: in de baarmoeder voelt het de hartslag van de moeder, heeft het een fysieke waarneming van de omgeving: honger, dorst, lawaai, ruzie enz., maar ook van zijn eigen kleine wereld, waargenomen door de tastzin.

Moreno heeft het begrip sociometrie ontwikkeld en de psychodramatechnieken waarmee sociometrie daadwerkelijk handen en voeten gegeven kan worden door het netwerk te dramatiseren. Verhofstadt heeft de psychologie van de sociometrie in kaart gebracht en de neuroloog Damasio gaat in op de waarde van het lichamelijke geheugen. Hij stelt dat beslissingen van mensen eerder zijn gestoeld op gevoelens en emoties dan op denken en cognities. De samenhang tussen de concepten wordt duidelijk in het doen van psychodrama. Ik citeer Pierre: “Door het spelen van rollen zoals in psychodrama, met de expliciete nadruk op handelen en voelen, wordt de lichamelijke basis van het geheugen extra gestimuleerd, waardoor de productie van het geheugen “levend” wordt en mede daardoor de integratie en internalisatie van denken, voelen en handelen optimaal”.

In de eerste oefening (warming-up) onderzoeken we in subgroepen hoe de verhoudingen tussen jou en de anderen liggen. We kiezen allemaal een moment uit onze recente geschiedenis waarin we met anderen aanwezig zijn – waarin je voelt dat het meteen duidelijk is hoe de verhoudingen liggen. Vervolgens gaat, na

keuze van de protagonist, deze aan de slag met dat ene moment: we sculpten zijn sociaal atoom van dat moment. Door deze oefening wordt duidelijk hoe we (mensen) onszelf en anderen vastzetten of vastpinnen in hun rollen. De vraag Op welke punten kies je ? blijft belangrijk om te onderzoeken hoe je je tot anderen verhoudt.

In het daaropvolgende psychodrama onderzoekt de naar voren gekomen protagonist haar sociaal atoom. Aangezien dit de eerste keer voor haar is als protagonist, krijgt ze van Pierre een vaste alter ego mee die haar volledig en de gehele weg dubbelt. Als sociaal atoom wordt het gezin van herkomst gekozen en in kaart gebracht met behulp van stoelen, waarbij de ik-stoel als uitgangspositie geldt. De afstand tussen de stoelen geeft de mate van nabijheid aan, de positie van de stoelen geeft de mate en de aard van contact aan. En dan wordt het moment gekozen waarbij enkele stoelen plaats maken voor personen die worden gekozen in de rol van antagonist. Dialogen komen op gang, waarbij er wordt gedubbeld. Pierre legt tussentijds uit wat de mogelijkheden zijn met de stoelen en hoe je in tijd kunt gaan veranderen: Hoe is het om over 10 jaar hier te zitten? Of: Hoe zou je het graag willen hebben? Verder wordt duidelijk hoe snel iemand iets feilloos weet neer te zetten, terwijl de woorden er nog niet voor zijn uitgevonden. We eindigen het psychodrama dat beperkt blijft vanwege het workshop-karakter met een sharing waarin de koorleden teruggeven waarin zij werden geraakt of waar zij herkenning op hebben vanuit hun eigen leven.

Na de lunch wordt in de nabespreking ingegaan op het werken met stoelen als symbool. Bij het ontrollen is het belangrijk om ook de stoel te ontrollen: “Jij was het symbool oma en jij bent nu een stoel”. Verder wordt de alter ego besproken die een ware steun is geweest voor de protagonist.

In het volgende deel van de workshop wordt ingegaan op het intern atoom. Dit is en ik citeer Pierre wederom: “de psychodramatische verbeelding van de inwendige mentale domeinen of eigenschappen die wij (kunnen) operationaliseren om in het sociale veld rollen te kunnen spelen”. Op weg naar het werken met dit thema, blijkt de keuze van de protagonist een spannend proces te worden: er zijn meerdere kandidaten. Ik merk aan de koorleden dat ze intens observeren en meevoelen met dit keuzeprocess. Ieder herkent natuurlijk de dilemma's van de regisseur én van de mogelijke protagonisten. En we hebben niet veel tijd meer te gaan. Pierre laat de kandidaten hun motieven verwoorden en kijkt toe op het proces dat zich dan voltrekt. Ieder voelt de opwarming van meerdere protagonisten. Pierre legt de volgende dag uit tijdens de nabespreking dat de groepsdynamiek (een) het medium bij uitstek is om te komen tot de keuze van de protagonist. Hij laat de verschillende kandidaten hun verhaal doen en vraagt als regisseur door op hun verhaal. De potentiële protagonisten blijken dan al aan het werk te zijn en op grond van die ervaring komt de protagonist naar voren die dan verder aan de slag gaat. Dit bleek ook dit keer zo te werken. Terug naar de actie. Hierin blijkt dat het intern atoom wezenlijk gaat over de extensies van de persoon. Een persoon heeft dus meerder extensies van zijn innerlijke ik, een veelheid aan bagage, eigenschappen, gedachten, emoties, dilemma's kortom van zgn. domeinen. In het psychodrama wordt deze veelheid zichtbaar doordat de domeinen gepersonifieerd worden door verschillende antagonist. De extensies kunnen worden gedubbeld. Zo wordt gekomen tot een rijke schakering van intern leven, zoals door de protagonist neergezet. En met deze extensies bij de hand (of juist niet) kan de dialoog met de ander worden aangegaan. Boeiend is dan te zien hoe de verschillende extensies

organisch (of juist niet) tot expressie komen waarbij de protagonist aanvoelt en gewaar wordt of het klopt of juist niet, of tot opmerkzaamheid komt: “Mijn dubbel zit zo te zuchten”.

Op de tweede dag wordt na de nabespreking door Pierre het stokje overgedragen aan Leni. Zij kennen elkaar al langer. Beiden zijn door de Eleftery's opgeleid. (Leni gaat starten met de uitleg van haar model en een actieve demonstratie hiervan. Het is een genot om te zien. (Hopelijk kan ik er in één van de volgende bulletins ook over schrijven.) De workshop van Leni bestond uit twee gedeelten: de presentatie van haar inmiddels beroemde ‘Fenomenologisch-Dialectisch Persoonsmodel’ (Fé-Di P) en de demonstratie van een actiesociogram met realistisch materiaal van een van de deelnemers. Het is onmogelijk om een gedetailleerd verslag te doen, zo veel werd in een compacte stijl en een hoog tempo aan ons voorgeschoteld.

De presentatie was een heldere uiteenzetting van haar theorie, duidelijk gemaakt aan de hand van een uit de praktijk afkomstige casus van een jonge vrouw die haar vader verliest aan haar beste vriendin. Door de zeer levendige wijze van presenteren werd dit stukje college een alles behalve een saaie vertoning. De principes van de ‘Ik-Mij-Dialog’, de constructen van de zes innerlijke reflexie-domeinen, de wederkerigheid en de dialectiek tussen de domeinen, tussen ‘binnen en buiten’ en tussen dezelfde persoon in verschillende levensfasen passeerden allemaal de revue. Ook het belang van de fasering in de opbouw van de sessies werden door haar uiteengezet.

Samengevat:

- **De methode psychodrama beoogt het activeren van dialectische tegenstellingen van een Ik-Mij-reflectie (Dialog) in een veilige atmosfeer.**

- **Het therapieproces is dialectisch van karakter, volgens een Hegeliaans model van dubbele negatie, liever ‘focusverschuiving’, via een triadisch verloop van de interactie.**
- **De inhoud behelst onderzoek van:**
- **Zelfwaardering.**
- **Existentiële vraagstukken.**
- **Kenmerken van leeftijdsfasen.**
- **Externe tegenover Interne factoren.**
- **Subjectieve constructen tegenover Alternatieve interpretaties. (N.B. de rol van de groep.)**
- **Het uiteindelijke doel is: ontwikkeling van de persoonlijkheid tot maximale zelf-actualisering in harmonische relatie met belangrijke anderen.**
- **De therapie kan leiden tot:**
- **Positieve zelfevaluatie.**
- **Acceptatie van existentiële condities.**
- **Ontwikkeling van empathie.**
- **Structurering van het bestaan. (Chaosbestrijding)**

Een pauze was wel even nodig.

Daarna konden we ervaren hoe Leni Verhofstadt de theorie in praktijk brengt. Ook nu weer vielen haar kwaliteiten op: de helderheid van haar concept, de zorgvuldige duidelijkheid van de regie van het psychodrama en het warme enthousiasme waarmee zij aan het werk is. Nieuw voor mij was de introductie van twee verschillende dubbelgangers/alter ego's die tijdens de hele actiefase aanwezig waren en beurtelings konden opereren: één die het verleden van de protagonist vertegenwoordigde en een vanuit het heden. Ik vond deze manier van dubbelen een zeer elegante manier om de dialectiek van de levensfasen in psychodrama gestalte te geven..

Dankjewel, Leni.

Voorjaarsweekend 2003 Zondagmiddag
Impressie van dag 2 – door Leon Grouls

...

dan treed ik naar voren en negeert de groep zich in mij. Ik laat me meevoeren op een reis door de tijd. Ik word geposteed op een snijpunt tussen heden en verleden. Ik kijk naar nu waarin denken, voelen en handelen bepaald worden door mijn beleving van de positie die ik inneem in mijn gezin van oorsprong en waarin wortels dreigen afgesneden te worden door de tand des tijds.

Ik blik terug en beleef korte momenten van toen, ontmoetingen van toen, ziekte van toen, desillusies van toen, kracht van toen, spontaniteit van toen, mogelijkheden van toen...

Ik word terugbegeleid naar het heden en neem vermogens van toen mee. En dan is er dat moment van eenwording tussen

vermeende-voltooid-verleden-tijd en een toekomst die vol van verwachting is. Rust en aanvaarding van wat komen gaat. "Ik ben ik" en dat is goed zo...

En dan het delen waarin ik mijn bloedsbroeder en andere herkenning andermaal ontmoet in het WIJ waarin we terugstappen in de synthese...

Dat is zo'n moment waarop ik wel eens aan Hans van Breukelen moet denken, en hij nog in het doel staat, in 1988 en WIJ kampioen worden. Dan zie ik iemand aan het werk en lijkt dat zó eenvoudig. Ik denk even door en bedenk dat in Lenie die full-prof aan het werk is...

Het zij zo...Leon

Emotionele intelligentie - Daniel Goleman
Uitgeverij Contact Amsterdam 2000
door Annette Verkerke

1. Korte samenvatting

De kern van het boek, wat in feite een overzicht geeft van diverse (literatuur)onderzoeken komt erop neer dat emotionele intelligentie een onderschatte dimensie is geweest betreffende het algemeen welbevinden en persoonlijk/sociaal functioneren van mensen. In opleiding en school is voorheen weinig aandacht besteed aan emotionele intelligentie. Kort door de bocht gezegd blijkt uit al de onderzoeken dat mensen met een hoge emotionele intelligentie sociaal vaardiger zijn en grotere mate van persoonlijke effectiviteit kennen, hetgeen ook blijkt in hun werkprestaties. Deze mensen zijn in staat hun eigen emoties te onderkennen, herkennen, reguleren en kunnen met behulp van hun sociale vaardigheden en het vermogen zichzelf te blijven motiveren veel bereiken in het maatschappelijke en/of arbeidsleven.

Op basis van zijn onderzoeken onderscheidt Goleman emotionele intelligentie in twee vaardigheden; persoonlijke en sociale vaardigheden. Bij de persoonlijke vaardigheden zijn de dimensies 'zelfbewustzijn' en 'zelfregulering' van belang voor het psychodrama en bij de sociale vaardigheden 'empathie'.

Persoonlijke vaardigheid. Deze vaardigheden bepalen hoe we onszelf opstellen.

Zelfbewustzijn
je eigen innerlijke toestand, voorkeuren, vindingrijkheid en intuïties kennen

Emotioneel zelfbewustzijn: het herkennen van je emoties en hun effecten

Mensen met deze vaardigheid:

-weten welke emoties ze voelen en waarom;

- realiseren zich de verbindingen tussen hun gevoelens en wat ze denken, doen en zeggen;

-erkennen hoe hun gevoelens hun prestaties beïnvloeden

- hebben een leidend bewustzijn van hun eigen waarden en doelen.

Accurate zelfbeoordeling: ken je innerlijke bronnen, kwaliteiten en beperkingen

Mensen met deze vaardigheid zijn:

-zich bewust van hun sterke en zwakke punten;

-reflecteren, leren van ervaringen;

-vatbaar voor oprecht commentaar, nieuwe perspectieven, permanente educatie en zelfontwikkeling;

-in staat gevoel voor humor en perspectief over zichzelf te tonen.

Zelfvertrouwen: een sterk besef van de eigenwaarde en capaciteiten

Mensen met deze vaardigheid:

-presenteren zichzelf met zelfbewustzijn; zijn aanwezig;

-kunnen impopulaire standpunten verwoorden en vechten zonder medestanders voor wat goed is;

-zijn besluitvaardig, in staat om juiste besluit te nemen ondanks onzekerheden en druk van binnen en buiten.

Zelfregulering

omgaan met je innerlijke toestand, impulsen en vindingrijkheid

Zelfcontrole: omgaan met versturende emoties en impulsen

Mensen met dit vermogen:

-gaan goed om met hun impulsen, zorgen en angsten;

-blijven zelfs kalm, positief en onverstoorbaar op heikle momenten;
-denken helder en blijven geconcentreerd onder druk.

Betrouwbaarheid en scrupuleusheid:
handhaven van normen op het gebied van eerlijkheid en integriteit en verantwoordelijkheid nemen voor persoonlijke prestatie

Mensen met deze vaardigheid:
Op het gebied van betrouwbaarheid
-handelen ethisch en zijn onberispelijk;
-wekken vertrouwen op doordat ze betrouwbaar en oprecht zijn;
-geven hun eigen fouten toe en stellen onethische handelingen van anderen aan de kaak;

-nemen een principieel standpunt in, ook als dat niet populair is.

Op het gebied van scrupuleusheid
-vervullen hun verplichtingen en houden hun beloften;
-achten zichzelf verantwoordelijk voor het bereiken van hun doelstellingen;
-verrichten hun werk ordelijk en zorgvuldig.

Innovatie en aanpassingsvermogen:
openheid voor vernieuwende ideeën en benaderingen, en flexibiliteit bij het reageren op verandering

II Sociale vaardigheid Deze vaardigheden bepaalt hoe we omgaan met relaties.

Empathie
bewustzijn van andermans gevoelens, behoeften en zorgen

Andere mensen begrijpen: begrip voor de gevoelens en gezichtspunten van anderen en een actieve belangstelling voor wat hen bezig houdt.

Mensen die beschikken over deze vaardigheid:
-zijn alert op emotionele aanwijzingen en kunnen goed luisteren;
-geven blijk van gevoeligheid en begrip voor het gezichtspunt van de ander;

-bieden hulp die gebaseerd is op hun inzicht in de behoeften en gevoelens van de ander.

Het ontwikkelen van andere mensen: inzicht in de hiaten op het gebied van ervaring en kennis en versterking van bestaande capaciteiten

Mensen die beschikken over deze vaardigheid:

-erkennen en belonen de sterke eigenschappen, capaciteiten en het leerproces van anderen;
-geven zinvolle feedback en onderkennen de behoeften van anderen om iets bij te leren;
-begeleiden anderen, geven op het juiste moment advies en dragen hun taken op die tegelijkertijd een uitdaging en een aanmoediging zijn.

2. Wat ik hier voor mijzelf en het psychodrama uithaal?

Op zich vind ik de lijsten die Goleman uiteindelijk heeft samengesteld zo uitgebreid dat ik het zucht erop wat kwijt ben. Een aantal dimensies die ik hier niet genoemd heb, zijn nogal normatief, zoals het gaan voor hoge doelen, en het willen leveren van prestaties.

Zelf haal ik er aspecten uit die me aanspreken zoals leren van je ervaringen, reflecteren hierop en in contact kunnen zijn met de eigen emoties, deze kunnen onderkennen en reguleren.

Voor het psychodrama zijn vooral de punten over zelfbewustzijn en zelfregulering van belang; immers juist in psychodrama wordt als protagonist gewerkt met het 'in contact komen met je emoties- doorstromen en integreren.' Ook de stukken over empathie hebben een duidelijke functie in de rol als koorlid en antagonist en dubbel.

Ik merk zelf dat ik door te werken in het psychodrama een deel van mijn emotionele intelligentie vergroot. Ook zie ik dat bij andere mensen in de groep, ook zie ik waar de 'hiaten' nog zitten, zoals; in contact kunnen komen met je emoties en de

tegenstrijdige impulsen kunnen reguleren.
Psychodrama is een goede manier om
Hieraan te werken.

Nota bene; Ik heb soms de indruk dat
psychodrama weinig bekend is in het meer
algemene scholingstrainingsveld in
Nederland. De theorie en methodiek zijn
oud maar zeker waardevol. Misschien zou
een begrip als 'emotionele intelligentie en
emotionele vaardigheden' het psychodrama
een mogelijkheid zijn om de methodiek
weer 'actueel' te maken. Oude wijn in
nieuwe zakken, misschien.
Toch wil ik hier zelf, wanneer ik ga
werken met psychodrama wel aandacht aan
besteden.

Life is a stage
7th International Conference of the PIFE
persoonlijk verslag door Anita Naus

Een hele tijd terug werd mij door het bestuur van de VVP gevraagd of ik voor het VVP naar een congres wilde gaan in Roemenië, om daar een workshop te geven met mijn poppen-winkel.

De vraag verraste mij, maar natuurlijk wilde ik dat, dat leek me hartstikke leuk. Langzamerhand begon er een mail contact tussen mij en één van de organisatoren, Horatiu Nil Albini, te ontstaan. Langzamerhand begon het ook tot me door te dringen dat Roemenië niet naast de deur ligt en dat ik alleen zou moeten gaan. Toen begon het naast leuk ook wel heel spannend te worden.

Na een omslachtige vliegreis en een rit met een Roemeense piraten-taxi kwam ik s'avonds laat bij het hotel the Eunicia Hotel in het centrum van Cluj Napoca aan. De volgende ochtend ontmoette ik drie Duitse gasten in het hotel die ook voor het psychodrama congres waren gekomen. We gingen gezamenlijk per taxi naar het congres gebouw buiten het centrum. Aangekomen bij het congres gebouw had ik meteen op financieel gebied een aantal verrassingen. Die die zelfde dag gelukkig naar ieders tevredenheid werden opgelost. Iedereen kon zich vrij inschrijven voor één workshop per dagdeel. Dat vond ik wel spannend, want de ene workshop had wel 30 inschrijvingen en een paar andere geen. Gelukkig die van mij al snel 8.

We kregen ook een prachtig programma boekje in drie talen, Roemeens, Duits en Engels. Tijdens de centrale openings bijeenkomst was het welkomst woord ook in deze drie talen.

Waarna ons werd gevraagd te gaan staan bij andere deelnemers van je eigen land en iets te zeggen in je eigen taal. Op dat moment werd duidelijk zichtbaar en hoorbaar dat er heel veel verschillende nationaliteiten aanwezig waren, zoals deelnemers uit Duitsland, Roemenië, Rusland, Hongarije, Oekraïne, Amerika, Zweden, Noorwegen, Israël en ik was de

enige deelnemer uit Nederland. Dat was een bijzondere ervaring. Na de opening starten de eerste workshops. In de avond zou er een gezamenlijk eten oftewel 'Cocktail' zijn. De volgende dag stonden er eerst twee lezingen op het programma en daarna twee rondes van workshops. Waarna er s'avonds een grote Party zou zijn in een hotel elders. Zondag ook weer twee lezingen, om daarna met de gehele groep af te sluiten. Tijdens de lezingen waren er steeds twee tolken aanwezig. Tijdens de workshop liep er één tolk met de director mee. De director sprak of Duits of Engels en de tolken vertaalden alles naar het Roemeens.

In de praktijk bleek het tolken erg veel tijd te kosten. Zeker bij de lezingen. Volgens mij was er daardoor maar één spreker, inplaats van twee, die dan ook nog zijn of haar verhaal moest inkorten. Daarnaast waren er nogal wat Russen die de drie talen, engels, Duits of Roemeens niet verstonden. Zo ook de Hongaren en ...?.. Dat betekende dat er in de zaal tijdens de lezingen en tijdens de workshops ook nog veel fluisterende tolken zaten. Al die talen steeds om je heen horen was een bijzondere ervaring.

Het aanbod van workshops was divers en allen gekoppeld aan een thema. In totaal waren er 31 workshops.

Om er enkelen op te noemen:

- War as a stage, door Hilde Gött & Yaakov Naor,
- When Staging I Realised, door Friedel Geisler,
- The theatre of Memories: A way to explore Memory, door Eva Leveton,
- Our every day theatre, door Horatiu Nil Albini & Vargha Jenö Lászlo,
- The Empty Stage, door Eva Roine

Ik heb aan twee workshops deelgenomen;
- Psychodrama and the Psychology of Colours, door Eduardo Verdu
- The Laughing Chair, door Ildiko Mävers

Bij beiden workshops, ben ik naast de intense ervaring met al die verschillende talen/tolken om me heen ook de verschillen in cultuur tegen gekomen. Zoals de betekenis van het dragen van zwart, dat het zwart gedragen moest worden i.v.m. een rouw periode. Tijdens de workshop The Laughing Chair en mijn workshop kwam de invloed van grootouders naar voren.

In de workshop The Laughing Chair hebben we helaas geen lachende stoel gezien. Op het einde van de workshop werd daarover een vraag gesteld.

Velen, waaronder ik, waren speciaal voor die lachende stoel gekomen. We hadden een indrukwekkend drama gezien waar steeds meer gehuild werd.

De director antwoorde op de vraag, dat het tijdens dit drama van deze protagonist niet nodig was geweest om de lachende stoel ten tonele te voeren.

Ze vertelde dat we de rol die we in het begin van deze workshop hadden moeten bedenken, namelijk het beroep dat je je als kind gewent had, de protagonist was komen helpen, als de protagonist was vastgelopen in haar spel.

Ik had gekozen voor het beroep musical star, dansen, zingen en acteren tegelijkertijd leek mij als kind fantastisch. Ik had een uitwisseling daarover gehad met een Noorse actrice/psychodramaturge, die het beroep componist had gekozen. Na een hele klaagzang van ons beiden, hoe lastig het is om beroemd te zijn, hebben we samen een musical sprookje met prachtige muziek zitten verzinnen. Heerlijk !! We hebben toen erg veel gelachen.

Speciaal één van de lezingen is me bijgebleven.

Er was een Russische psychiater die een lezing hield over jonge drugsverslaafden. Volgens haar verhaal had Rusland sinds 8 jaar te maken met drugsverslaafden. Haar inspirerende en begeesterde lezing ging over het proces van het nieuwe team, om de jongere, de mens, achter de

drugsverslaafden te leren zien. Hoe ze hun best hebben gedaan om contact te maken met die jongeren met gebruik van psychodrama. Alhoewel het al snel meer sociodrama werd, namelijk korte scènes met verschillende protagonisten.

Op het moment dat ze de jongeren meer in beeld kregen gingen de teamleden zich vervolgens als 'ouders' zorgen maken over 'hun kinderen', tot slapeloze nachten aan toe. Om daarna er achter te komen dat die 'kinderen' hun bestalen en belogen.

Helaas moest ook zij haar lezing inkorten door de tolk-tijd. Het werd naar het engels en roemeens vertaald. Er is ook nog gevraagd of er behoefte aan een duitse vertaling was, maar dat was er (gelukkig) niet.

Ik heb met verbazing en ontzag zitten luisteren naar dit 'pioniers' verhaal. De inzet en intensiteit van het zoeken naar een goede professionele houding was indrukwekkend.

Mijn workshop; The Magic Puppet Shop

The Magic Shop is een afgeleide vorm van de Toverwinkel. In de winkel liggen allemaal poppen en stenen. (soms gebruik ik ook andere spullen). Aan de winkel koppel ik altijd een aantal vragen en men moet betalen met vaardigheden en/of een kunstje, oftewel een performance. Ik gebruik deze vorm vaak bij teambuilding. Het was voor mij de eerste keer dat ik zou gaan werken met een tolk en met mensen waarvan ongeveer de helft geen engels begreep.

Mijn tolk had ik al verschillende keren aan het werk gezien en vond haar prettig. De groep bestond uit Roemenen en een tweetal Russen.

Mijn poppen en stenen lagen klaar toen de groep binnen kwam.

Het was zaterdag middag en we hadden allemaal al heel wat workshops en lezingen meegemaakt. Iedereen was moe en emotioneel opgewarmd.

De deelnemers waren erg nieuwsgierig naar de poppen en hoe ik daarmee zou

werken. Een aantal werkten met kinderen. Na een korte uitleg vertelde ik de vragen die bij de verkoopster van deze winkel hoorden;

Hoe zie je jezelf en hoe wil je graag gezien worden ?

Door wie word je zo gezien of wens je in een bepaalde rol gezien te worden?

Men schrok nogal terug van het 'kunstje' oftewel the performance waarmee ze moesten betalen.

Als de koop gesloten was zouden we de deze kort op psychodramatische gaan exploreren. De winkel zou open zijn voor zo'n 2 à 3 kopers.

De eerste protagonist had of de vraag niet begrepen, of de vertaling was niet geheel correct gegaan. Hoe dan ook, zij wilde een klein meisje kopen.

Ze wilde betalen met tuinieren en nog wat van dat soort vaardigheden. Ze kon ook veel kinderliedjes. Ze sprak en verstond redelijk veel engels. Maar het was voor haar gemakkelijker als ze Roemeens sprak. Ik besloot om eerst, voordat ze zou moeten betalen, te gaan onderzoeken waarom ze dat kleine meisje wilde kopen.

Het was een heel gelukkig klein meisje. Zij was het zelf toen ze klein was.

Het moment wat ze koos was het moment dat haar ouders op bezoek kwamen.

De protagonist woonde toentertijd bij haar grootouders. Ze speelde met de poppen in de tuin op het gras, toen de ouders op bezoek kwamen. Ze verwelkomde elkaar heel warm.

Haar ouders woonde nu in Amerika en ze miste ze heel erg.

We hebben haar ouders met het popje neergezet. Daar naar kijken maakte haar erg blij. Door o.a. een rolwissel met het popje heeft ze haar ouders verteld wat ze zo fijn vond. Door de rolwissels kreeg ze dat gevoel van geborgenheid en warmte weer terug.

Ze had het idee gehad dat, nu haar ouders zo ver weg woonde, ze dat gevoel van geborgenheid, gezien en verwelkomd worden ook ver weg was gegaan.

Tijdens het spel ontdekte ze dat ze dat gevoel best wel kon en mocht hebben, ook al waren haar ouders ver weg.

Daarna heeft ze een prachtig kinderliedje gezongen in het Roemeens.

De volgende protagonist was een prachtige vrouw, ze had gitzwarte lange haren en erg grote donkerbruine ogen. Ze sprak of verstond geen woord engels. Het was bijzonder om met iemand te werken die absoluut geen engels verstond/begreep, maar wel heel expressief was.

Zij wilde graag een gipsy pop kopen, ze wilde meer vrijheid in haar leven. En ze kocht twee stenen voor meer magie en mysterie in haar leven.

Ze vertelde dat ze zo veel om zich heen had staan, zoveel verplichtingen sinds ze getrouwd was. Ik had de indruk dat ze het benauwend vond, maar dat tegelijkertijd niet wilde voelen of erkennen.

Ik vroeg de groep dicht om haar heen te gaan staan, en had verwacht dat we dan ruimte zouden gaan maken.

Ze raakte erg ontroerd en vertelde wenend dat ze zo blij was. Ze had het gevoel dat al haar theater rollen om haar heen stonden. Ze vertelde dat ze actrice was geweest en het acteren had opgegeven sinds ze getrouwd was. Ze had niet geweten dat ze het zo erg miste.

Haar man wist niet dat ze nu dit congres bezocht.

We hebben nog een poging gedaan om dat 'niet weten' van haar echtgenoot wat verder te exploreren, maar dat wilde ze niet.

Het spel had haar veel vreugde en maar ook verwarring gebracht.

Tijdens het spel werd de tolk af en toe gecorrigeerd door andere deelnemers. Dan ging het om een woord wat nauw kwam qua vertaling.

Dat corrigeren had ik elders niet meegemaakt. Daaruit bleek, denk ik, de grote betrokkenheid bij het spel en de protagonist.

Tijdens de sharings vond ik het lastig dat ik totaal niet verstond wat de groepsleden zeiden. Men keek tijdens het vertellen of naar de tolk of naar de protagonist of naar mij. Daarna keek de tolk naar mij en vertaalde.

Het was heel apart en wat verwarrend om dat zo voor het eerst mee te maken. Het was mij niet altijd duidelijk over wie of tegen wie ze het hadden. Dat hoorde ik pas op het moment dat de tolk het vertaalde en dan keek ik naar de tolk en niet naar diegene die het gezegd had.

Velen vonden het jammer dat de laatste protagonist niet verder was gegaan. Ik heb duidelijk proberen te maken dat als een protagonist een grens aangeeft zeker in een workshop als deze ik daar dan met respect die grens wil erkennen. En graag wilde horen wat er bij hun zelf was gebeurd. *Ik had al gemerkt in de andere workshops dat men tijdens de sharing verschillend omging met wel of niet iets 'mogen' zeggen tegen de protagonist. Ik doe dat zelf wat gemixt. Het ligt eraan wat en hoe er iets gezegd wordt. En wat voor soort groep het is.*

De sfeer in de groep was intens en bewogen met elkaar en het spel.

Zelfs de tolk raakte steeds geëmotioneerder. Ik had de indruk dat het zwaar was voor haar, de hele tijd in het centrum te zitten van het spel en al die emoties ook non-verbaal qua intonatie vertalen.

Op het moment dat de tolk steeds heftiger ging tolken, heb ik haar gevraagd wat er in haar omging. Ze wilde zo graag wat zeggen tegen de protagonist.

Op dat moment heb ik háár even protagonist gemaakt en de taak van het vertalen van haar weg genomen. Ze moest van mij wel engels spreken. Iemand anders kreeg even de taak van het vertalen.

Er kwam een hele ontlading van emoties. Emoties van haarzelf en van de protagonisten. Het was een indrukwekkend moment. En ik had het idee dat de groep heel goed begreep waardoor de tolk zo

geladen was, na drie dagen vertalen van andermans emoties.

Er was geen tijd meer voor een nieuwe klant. Iedereen heeft daarna de ruimte gekregen om te vertellen hoe het met hem/haar was.

De reacties op de workshop waren lovend. Mijn stijl van werken vonden ze warm en erkennend. Ze waren onder de indruk dat er zoveel met iedereen gebeurd was. Daarna zijn ze allemaal even in de 'winkel' geweest om vast te pakken wat ze hadden willen kopen. Een aantal vertelde door deze workshop ook meer met materiaal te willen gaan werken tijdens psychodrama. Ik was gezien de omstandigheden, het werken met een tolk, de soms toch verwarrende cultuurverschillen en de zaterdagmiddag vermoeidheid, ook tevreden en opgelucht dat het 'goed' gegaan was. De beslissingen die ik nam tijdens de workshop waren gebaseerd op een 'begrijpen en interpretatie' van dat moment.

Ik realiseerde me later thuis nog meer hoe ingewikkeld het is om te werken met een andere en niet westerse cultuur. Ik heb me thuis ook afgevraagd of mijn vragen echt 'verkeerd' begrepen of vertaald waren. Of dat het veel meer een kwestie is geweest van een cultuur verschil wat betreft de interpretatie en betekenis van dit soort van sociometrische vragen.

Ik begrijp na dit congres in Roemenië, nog beter dat het niet alleen een taal probleem is wat ik tegenkwam. Maar het verschil in cultuur en dus interpretaties en betekenis van communicatie. De impact die die interpretatie verschillen kan hebben op een psychodrama spel zijn niet geheel op te lossen met een integere en hard werkende tolk.

Tijdens de grote afsluitings bijeenkomst werden we opgedeeld in groepen die symbool stonden, voor publiek, back stage, organisators, deelnemers, directors, protagonisten en antagonist.

Zowel bij de groep directors als bij de groep publiek kwam het thema van het vertalen terug in de geïmproviseerde scène over de ervaringen van de afgelopen dagen.

Ik vond dat de groep van het publiek het thema erg leuk neerzetten;

Tijdens de scène stonden er 3 mensen op een stoel met twee microfonen. De een begon met ;” Bliiep, bliiep, bliiep, bliiep enz.” De ander nam het over en vertaalde in ;” Bla, bla, bla, bla, bla, bla enz. Waarna de derde het overnam en zei;”miep, miep, miep, miep, enz.”

Ze deden houding en intonatie van de eerste spreker na en in het toekijkende publiek-groepje werd ook nog druk gefluisterd in het : Na, na, na na, na,enz.”

De hele tijd was ik me terdege bewust van de rol van vertegenwoordigster van de VVP. Bijvoorbeeld op het moment dat we

tijdens de opening bij dezelfde nationaliteiten moesten gaan staan.

Doordat ik daar geheel alleen stond, had ik zelf de neiging om wat bescheiden op de achtergrond weg te duiken. Maar dat heb ik bewust niet gedaan. Ik vond dat iedereen moest weten dat ik hier was als vertegenwoordigster van de VVP.

Het was een rijke en indrukwekkende ervaring. En dan heb ik het nog niet gehad over de zwerver die mijn voet ging kussen op een terrasje in Cluj, en de taxi chauffeur die de weg kwijt was toen ik de eerste keer alleen in de taxi naar het congres gebouw en

Anita Naus.

De Rolwissel, een centrum voor psychodrama

www.derolwissel.nl

info@derolwissel.nl

NIEUWSRUBRIEK*AANKONDIGINGEN*CONGRESSEN
PSYCHODRAMA*WERKGROEPEN*BIBLIODRAMA*ORGANISATIES
OPLEIDINGEN*TIJDSCHRIFTEN*WORKSHOPS*VERENIGINGEN

In deze servicerubriek voor de lezers worden in 't kort evenementen beschreven op het gebied van psychodrama en groepstherapie, waarvan de redactie verwacht dat het aan vragen naar ontwikkelingen in het vak tegemoet komt. Wie nieuws te melden heeft voor de nieuwsrubriek, stuur dit naar de redactie.

* * *

De School voor Psychodrama biedt diverse mogelijkheden om deel te nemen aan verschillende psychodramaopleidingen in Utrecht en Sittard.

School voor Psychodrama
Postbus 5249
6130 PE Sittard Tel: 046 4519141
e-mail: psychodrama@hetnet.nl

* * *

In de Praktijk : „Verhalen veranderen“ van Anita Naus worden workshops en trainingen georganiseerd o.a.

basistraining psychodrama
Workshop; Moeder, Vrouw , Dochter
Herenweg 84
8435 WX Donkerbroek
Tel. 0516 – 491800
WWW.derolwissel.nl
e-mail: info@derolwissel.nl

Wij, Anita Naus en [Pierre de Laat](#) organiseren volgend voorjaar een training voor belangstellenden die gevorderd zijn in de beoefening van psychodrama.

Start:
Vanaf 16 januari 2004 en daarna om de drie weken, in totaal ZES VRIJDAGEN, drie sessies per dag.
Er is plek voor 7, tot maximaal 10 deelnemers.

Tijdstippen:

Van 9.30 uur – 18.00 uur (lunchpauze van 1 uur; prijs niet inclusief).

Kosten: € 750,- (Voor 18 sessies.), Giro 0170095 ten name van A. Naus, vervoltraining 2004. Gespreide betaling is mogelijk.

de inschrijving en het preciese programma thuisgestuurd
Inschrijving: <mailto:training@derolwissel.nl> Vermeld naam en adres en geef je motivatie voor deze training. Na aanmelding krijg je een bevestiging van.

* * *

Duende, Praktijk voor Psychodrama in Utrecht
Personal coaching
Psychodramatraining en supervisie
Performance support
Edith Wegman,
psychodramatherapeut CP / docent drama / regisseur
Schroeder v.d. Kolkstraat 10
3511 HS Utrecht
Tel: 030-2322731
Website: www.praktijkvoorpsychodrama.nl
e-mail: edithwegman@planet.nl

* * *

Voor inlichtingen over astrodrama, een aan psychodrama verwante werkvorm:
Hans Planje, Stichting Astrodrama
Bennikburg 107
7511 MC Enschede
www.astrodrama.nl
planje@freeler.nl

* * *

Het Instituut voor Eclectische Psychologie(IEP). Bij dit instituut is veel informatie over opleidingen, trainingen en ontwikkelingen op NLP-gebied, Provocative Therapy en Hypnotherapie.

Voor meer informatie:
IEP, Staringstraat 1
6511 PC Nijmegen
E-mail: mail@iepdoc.nl
Internetsite: <http://www.iepdoc.nl>

Het Psychologisch Centrum T.O.P.
Organiseert opleidingen psychodrama en voicedrama onder leiding van Lex Mulder.
Voor meer inlichtingen:
Psychologisch Centrum T.O.P.
Lex Mulder,
Vijzelgracht 33-b,
1017 HN AMSTERDAM tel: 020-6388698

* * *

In Werkcentrum 'Het Deanhuis' organiseren Jan Lap en Marjorie Streur trainingen en opleidingen bibliodrama en psychodrama.
Inlichtingen:
Werkcentrum 'Het Deanhuis'
Vresselseweg 57
5491 PB Sint Oedenrode.

* * *

Psychodrama-Institut Fur Europa-Landesverband Deutschland e.V.
Tel: +49 6421 / 983080
e-mail: pifed.sturm@-online.de
www.psychodrama-soziometrie.de

* * *

Het Centrum voor Psychotherapie start een aantal keer per jaar psychodrama therapie/leertherapiegroepen. Dit is een gemengde groep waar zowel cliënten als mensen voor de opleiding deelnemen.
Huygenslaan 17-19
6824 JB Arnhem

* * *

In de Relatie-studio te Gent kan men terecht voor diverse opleidingen, trainingen en weekenden. De Relatie-studio staat onder leiding van Nand Cuvelier.
Relatie-Studio
Voskenslaan 167
9000 Gent (België)

* * *

In het hart van West-Europa, temidden van een prachtig natuurgebied, is het centrum Ecolonie bezig zich te ontwikkelen tot een plek waar de bewust levende mens zich thuis kan voelen. Een plek waar met hart en ziel gewerkt wordt, met als uitgangspunt het thema: spiritualiteit, kunst en natuur. Voor vakantie en diverse workshops.
Voor meer informatie:
In Nederland: 0515-433384
E-mail: ecoline@aol.com

* * *

Het 'Institut fur Psychodrama Dr. Ella Mae Shearon' verzorgt diverse opleidingen en workshops in Keulen.

Voor informatie schrijven of bellen naar:
An der Rechtschule 3
50667 Köln
tel: 0221-2578746

* * *

In 1996 zijn twee videofilms over Jacob Levy Moreno verschenen. Zij zijn gemaakt door Dirk Bernsdorff, Norma Heeb, Markus Hölz en Rosemarie Selbmann.

Deel 1 gaat over zijn kinderjaren, zijn jeugd en zijn Weense tijd, totdat hij emigreert naar Amerika.

In deel 2 wordt de mens, therapeut en filosoof Moreno geschilderd door interviews met: Zerka Moreno, E.M. Shearon, Greta Leutz en M. Schönke.

De banden zijn te bestellen bij:
Rosemarie Selbmann
Grillparzerstr. 4
79102 Freiburg
tel: 0761-75792

* * *

Peter John Schouten/ Training & begeleiding
Psychodramaturg CP
Gespecialiseerd in advies, begeleiding en hulpverlening aan mannen en jongens die leven met onverwerkt en schokkende ervaringen en voor lessen psychodrama
Voor actueel aanbod
Bel Tel: 030 2333299
e-mail: p.j.schout@hccnet.nl
www.psychodrama.nu

* * *

Psychodrama Intervisiegroep Limburg
Zoekt enthousiaste deelnemers.
Bijeenkomsten een maal per zes weken in Puth-Schinnen
Voor inlichtingen en/of aanmelding:
Myriam Kwakkernaat, tel: 046-4432287 of
Loes Knoben, tel: 0475-483128

* * *

Workshop met Max Clayton op 15 Mei 2004

Max Clayton geeft een ééndaagse workshop voor leden van de Nederlands-Belgische Vereniging voor Psychodrama en van de sector Psychodrama van de NVGP.

Thema: **Groepservaringen:** Hoe die tot uitdrukking te brengen, te stimuleren en ermee te werken.

Max Clayton is hoofdopleider psychodrama in Australië en Nieuw Zeeland. Een inspirerende en zeer ervaren psychodramatrainer.

De workshop ligt in de lijn van zijn laatste boek (2003) met als titel: 'The Living Spirit of the Psychodrama Method':

Het verslag van een driedaagse workshop en diepgaande discussie over groeps-interactie, psychodrama spelen en interventies van de director. Het boek focust speciaal op groepsleiderschap, op de ontwikkeling van creatieve groepsdynamiek, op verbale en dramatische expressie van ervaringen en op trainingsmethoden.

Veel in het boek zal het werk van een medicus, consultant of leerkracht verlevendigen en ze kunnen het vertalen naar hun eigen werk.

Voorafgaand aan deze dag (op 13 en 14 mei 2004) zal Max een tweedaagse workshop geven over ervaringsgericht leren in professionele context. Iedereen die vanuit zijn/haar functie of werk zichzelf wil ontwikkelen en nieuwe vaardigheden wil leren is van harte uitgenodigd. Informatie (ook over de zaterdag) kun je krijgen bij Els Schopman; 053 4391627, 0626236065 of E.Schopman@hetnet.nl (www.de-verbinding.nl)

Nadere berichtgeving over plaats en (lage) kosten volgt via mail.

Sector Psychodrama

Nederlandse Vereniging voor Groepspsychotherapie

**Studiedag: Geheimen in groepen
met MARCIA KARP
op 6 februari 2004**

**Twee daagse Psychodrama Workshop:
Zoektocht naar zingeving
met MARCIA KARP
op 7 & 8 februari 2004**

Locatie (voor beide evenementen): Hofpoort ziekenhuis, grote zaal te Woerden.

Kosten: Studiedag € 80, = voor leden van de sector psychodrama

€ 90, = voor niet leden van de sector

Workshop € 240, = voor leden van de sector psychodrama

€ 260, = voor niet leden van de sector

De studiedag behandelt geheimen in allerlei soorten groepen zoals teams, gezinnen, besturen etc. en hoe hier op een psychodrama manier mee te werken. **De workshop** is (maximaal 30 deelnemers) meer ervarings- en persoonsgericht rond “zoeken naar zingeving” een thema dat vroeg of laat in vele therapieën en coachings trajecten en ook bij veel therapeuten opduikt. Marcia zal met nieuwe psychodrama- technieken die zij ontwikkelde, met ons werken. Er zal engels gesproken worden. Graag bij inschrijving laten weten of vertaling gewenst is.

Marcia Karp is een beroemde engelse Psychodramaturg met een schat aan ervaring op het gebied van psychodrama en groepstherapie. Zij werkt in verschillende landen binnen Europa en is de oprichtster van The Federation of European training programs in Psychodrama. Zij is Co- editor van een handboek over psychodrama. Zij was geruime tijd presidente van de British Psychodrama Association. Momenteel is zij bestuurslid van de internationale vereniging voor groepspsychotherapie.

Aanmelding: bij Annita van den Ouden: St. Joostmeet 3, 4301 JS Zierikzee.

Per: tel. 0111-417199, fax 0111- 411043, bij voorkeur per e-mail: paperclip@zeelandnet.nl

Plaatsing geschiedt op volgorde van binnenkomst van het verschuldigde bedrag, te storten op postbanknr: 9431218 t.n.v. NVGP sector psychodrama te Woerden o.v.v. studiedag en/of workshop 2004.

‘Psychodrama: Inspiration and Technique’, edited by Paul Holmes and Marcia Karp, illustrated by Ken Sprague, London and New York: Tavistock/Routledge, 1991, 235 pp.

Freud said: ‘What happened? Tell me’.
Moreno said: ‘How did it happen? Show me’.

Opzet van het boek

Veertien schrijvers leveren hun bijdrage aan dit boek. Elk beschrijft zijn of haar ervaring met het werken volgens de klassieke psychodramawerkwijze, zoals deze haar oorsprong vindt in het werk van Moreno. De basismethodiek wordt uiteengezet in het begin van het boek en in elk artikel is deze lijn terug te vinden. Elke schrijver geeft de basismethodiek handen en voeten door een beschrijving te geven van zijn concrete ervaringen die zijn opgedaan met psychodrama in de rol van regisseur. Daarbij onderbouwt elke schrijver zijn handswijze met heldere visies en theorie, waarmee hij zijn ervaringen een inbedding geeft. Een voorbeeld is hiervan de hechtingstheorie van Bowlby (Jinnie Jefferies). Tenslotte voegt hij een boekenlijst toe voor verdere verdieping.

Over de schrijvers en hun doelgroepen

De schrijvers werken allen als psychodramaregisseurs en hebben talrijke jaren ervaring in die rol. Onder hen bevindt zich Zerka Moreno die een conflictueuze familiesituatie beschrijft. Uit Nederland is er een bijdrage van Joke Meillo over haar werken met een anorexia nervosa cliënt. Andere doelgroepen waarmee deze regisseurs werken zijn adolescenten, jongeren met leermoeilijkheden, seksueel misbruikte jongeren, seksueel misbruikte volwassenen, adolescenten in nood, alcoholisten, volwassen kinderen van alcoholisten, zware criminelen, ernstig zieke of kankerpatiënten en therapeuten zelf.

Samenvatting

Elk artikel bevat de basismethodiek van psychodrama: de warming-up en de keuze van de protagonist, de doorwerking met de daarbij behorende mogelijke technieken, zoals dubbelen, spiegelen, rolwisselingen, surpluswerkelijkheid en het beëindigen van het drama, en tenslotte de sharing. Elke auteur

geeft in zijn rol van regisseur zijn specifieke keuze weer voor bepaalde spelvormen, afgestemd op de specifieke doelgroep. Zo werkt de ene regisseur specifiek met twee stoelen, waarbij de ene stoel het masker voorstelt en de andere stoel de wereld achter het masker (Peter Pitzele). De andere regisseur werkt met het laten maken van tekeningen (Ken Sprague). Weer een ander maakt gebruik van wat zich ter plekke aandient, zoals het maken van piccalilly (Marcia Karp). Specifieke begrippen zoals tele, actie, het hier-en-nu en spontaniteit komen herhaaldelijk terug. De auteurs laten hun afwegingen zien bij het maken van hun keuzes, bijvoorbeeld wanneer is een groep eraan toe om een volledig psychodrama aan te gaan? Of: is deze actie-benadering te prefereren boven een verbale benadering? (Sarah T. Willis). Duidelijk wordt dat de personen wier ervaringen worden beschreven, baat hebben bij de psychodramatische benadering, in zoverre zelfs dat zij soms van hun ongeneeslijke verklaarde kwaal worden genezen (Anne Ancelin Schützenberger).

Wat mij opvalt

Elke auteur verbindt zich in zijn rol van regisseur aan de basismethodiek van psychodrama en geeft daaraan zijn specifieke invulling afhankelijk van zijn eigen bekwaamheden en van de groep waarmee hij werkt. De titel doet hiermee recht aan het boek: de technieken worden concreet en gefundeerd weergegeven en de inspiratie wordt geuit door ieders persoonlijke inbreng. Het is duidelijk dat elke regisseur, c.q. schrijver, begaan is met de mensen met wie hij werkt en met de methodiek om de hulp aan deze mensen zo goed mogelijk te bieden. Het voelt als een eer om in de keuken van deze mensen te mogen kijken, omdat zij zo open over hun ervaringen en die van hun cliënten schrijven. Er worden letterlijke dialogen weergegeven, wat maakt dat je als lezer soms tot koorlid wordt gemaakt. Het lezen van dit boek is daarom per artikel een nieuw avontuur dat iedereen die in psychodrama is geïnteresseerd, zal boeien.

De terreur van het oog

Uit de Groene Amsterdammer

In de twintigste-eeuwse cultuur heeft het gehoor het allengs moeten afleggen tegen de blik. De ogenmafia heerst zelfs op het front van de muziek: opera, popmuziek, videoclip. Pleidooi voor de rehabilitatie van het oor.

Door Marcel Cobussen, hij studeerde piano aan het Rotterdams conservatorium en kunst- en cultuurwetenschappen aan de Erasmusuniversiteit.

EEN VAN DE BEROEMDSTE

dialogen van Plato speelt zich af tussen de Griekse wijsgeer Socrates en de jeugdige Phaedrus. Socrates vertelt hierin de mythe van de Egyptische god Thot die een bezoek brengt aan Amon, de koning van Egypte. Thot toont de koning een reeks uitvindingen waaronder het schrift, met de woorden: 'Dit is een leervak, koning, dat de Egyptenaren wijzer en sterker van geheugen zal maken. Mijn uitvinding is een heilmiddel voor geheugen en wijsheid.' Sceptisch antwoordt Amon hem dat zijn vondst juist de vergetelheid teweeg zal brengen, daar het geheugen niet geoefend wordt wanneer men op externe impulsen leert vertrouwen. Het schrift, voedsel voor het oog, leidt tot vergetelheid; het gesproken woord daarentegen, spijs voor het oor, oefent en verbetert het geheugen. Zonder het met zoveel woorden te duiden, plaatst Plato in Phaedrus twee zintuigen tegenover elkaar: het oog versus het oor, het visuele versus het auditieve vermogen. Het moge duidelijk zijn dat in onze twintigste-eeuwse cultuur het auditieve aspect veel terrein heeft moeten prijsgeven. De westerse metafysica vanaf het platoonse denken is een ogen-ontologie.

Blindelings graai ik in de bak van onze geschiedenis om drie uiteenlopende en willekeurige illustraties van deze opvatting te geven. De bevoorrechting van het oog boven het oor voltrekt zich bij Leonardo da Vinci wanneer hij de

schilderkunst boven de muziek plaatst: 'De muziek kan men niet anders noemen dan een zus van de

schilderkunst, omdat zij onderworpen is aan het oor, die het op het oog volgende zintuig is (...). Alleen de schilderkunst overtreft de muziek en heerst over haar, omdat zij niet onmiddellijk na haar voortbrenging wegsterft zoals de tegenspoed duldende muziek.'

De Franse filosoof Michel Foucault merkt in het voorwoord van zijn studie *Geboorte van de kliniek* ten aanzien van het ontstaan van de moderne geneeskunde in de negentiende eeuw op: 'de ruimte van de ervaring lijkt zich te vereenzelvigen met het bereik van de oplettende blik'. Wat niet binnen het bereik van de blik valt, valt buiten het domein van het mogelijke weten. Ziehier de introductie van een bijna uitsluitend gezag van het gezichtsvermogen; het is het oog dat regeert. Foucault schrijft over de negentiende-eeuwse kliniek: 'De kliniek is zeker niet de eerste poging een wetenschap te ordenen rond de werkzaamheid en beslissingen van de blik. Vanaf de tweede helft van de zeventiende eeuw had de natuurlijke historie zich tot taak gesteld de levende wezens van de natuur op grond van hun zichtbare kenmerken te analyseren en classificeren.'

Ook in het christelijke geloof prevaleert de getuigenis van het oog boven die van het oor. De apostel Thomas geloofde zijn oren niet toen hem werd verteld van Christus' verrijzenis. Pas toen hij Jezus met eigen ogen had aanschouwd, geloofde hij.

PARALLEL AAN DE overwinning van de schriftuur op de orale cultuur loopt de degeneratie van ons gehoororgaan: wij kunnen niet meer luisteren. Vertwijfeld vraagt

de Duitse filosoof Peter Sloterdijk zich daarom af: 'Wo sind wir, wenn wir Musik hören?' Op deze vraag zal ik later terugkomen.

Muziek om (ook) naar te kijken. Dit was jaren geleden de titel van een theaterproductie waarmee een aantal Nederlandse musici de nationale schouwburgen verblijdde. Het luisteren naar muziek is op de tweede plaats gekomen. Inmiddels geldt dat overigens voor het merendeel van de (hedendaagse) muziekproducties. Loopt de degeneratie van de popmuziek niet parallel aan de opkomst van de videoclip? Zou negentig procent van de populaire-muziekproducties niet gedoemd zijn in de anonimiteit weg te kwijnen wegens overmatig en apert gebrek aan enig creatief en speeltechnisch vermogen als MTV morgen van de kabel zou verdwijnen? De populariteit van een doorsnee popliedje lijkt eerder verband te houden met de hoeveelheid schaars geklede dames met vormen die voldoen aan de standaard Playboy-normen dan met de muzikale vorm en inhoud van de desbetreffende song. Kijk en luister bijvoorbeeld maar eens naar de Texas-rock van ZZ Top, de mellow (melige) house van 2 Unlimited of de pseudo-erotische filmpjes bij een doorsnee hip-hopliedje.

Muziek zonder deze beelden zou absoluut als langdradig worden beschouwd. Omdat de muziek in snelheid en gefragmenteerdheid meestal ver achterblijft bij de razendsnel wisselende beelden van de clip, zouden de zintuigen waarschijnlijk onvoldoende prikkels krijgen. In het succes van de muziekvideo's schuilt ook haar ondergang: het laatste restje aura, het mysterieuze dat de popmuziek omgaf, gaat nu verloren. Popvideo's stoppen de muziekwereld in een dwangbuis. Niet alleen luidde de video het einde van de radio in; iedere clip markeert een statie van een kruisweg, die eindigt bij de kruisiging van de gehele popmuziek.

In de klassieke wereld ontdekten tot nu toe met name het Kronos Quartet en de violist Nigel Kennedy de commerciële voordelen van een perfecte visuele presentatie. Stijlvolle kleding, postmoderne haardracht en uitgekiende lichtshows garanderen een succes waartoe de muziek alleen nooit in staat zou zijn geweest.

Ook bij reeds lang bekende opera's houden modernistische regisseurs rekening met de wensen van de 'ogenmafia'. Wie let er bij een

keurige Nederlandstalige ondertiteling van Gurnemanz' uitleg van het graalmysterie in Wagners *Parsifal* nog op de harmonische onbestemdheden en de zwevende tonaliteit? De prijs van de toegangsbewijzen is afhankelijk van de zichtbaarheid van de dia's met daarop de tekst.

Sowieso gaat een meer dan vier uren durende muziekproductie ons hoorstellingsvermogen te boven. In een tijdperk waarin wij gewend geraakt zijn aan het in korte tijd opnemen van een gigantische hoeveelheid informatie, prevaleren de *highlights* uit *Götterdämmerung* boven een (tijds)intensieve kennismaking met de godenschemering. De enorme visuele informatiestroom die onze hersenen in korte tijd kunnen opnemen, is een graadmeter geworden voor alle andere zintuiglijke prikkels.

Met name bij de seriële en de twaalftoonsmuziek bestaat er een scheiding tussen het muzikaal zintuiglijke en het theoretisch bemiddelde. Deze muziek is dermate complex dat zij voor het gehoor - het onmiddellijk zintuiglijke - niet meer te volgen is. Wiskundig georiënteerde reeksen bepalen het verloop van melodie, harmonie en zelfs de klankkleur. Tekst en uitleg in plaats van een auditief oordeel moeten hier garant staan voor een esthetische waardering. De muzikale taal heeft een discursief vertoog nodig als zingevende constitutie om het contact met de luisteraar te behouden. Hier verdwijnt het directe auditieve contact met muziek naar het tweede plan om plaats te maken voor een visueel ingestelde kennismaking met moeilijk toegankelijke composities.

IN HET MEEST GUNSTIGE geval wordt muziek geïncorporeerd door de op visualiteit gerichte media. Tegelijk met de onderkenning van de muzikale zeggingskracht, ontkent Kandinsky deze door zijn schilderijen 'composities' en 'improvisaties' te noemen. Hetzelfde gebeurt met de onhoorbare maar des te beter zichtbare schreeuw van Munch. In veel gevallen echter wordt het muzikale gedeelte beroofd van haar autonomie en gedegradeerd tot een niet-storend achtergrondelement. Daar waar visuele trucs tekortschieten om de spanning in een film tot een hoogtepunt te voeren, mag de muziek hooguit deze taak even overnemen. Bartók redt zo Jack Nicholson in *The Shining* en de zweele synthesizerklanken van Klaus Schulze

versterken de lichamelijke extase in veel seksfilms.

De pianist die in de beginjaren van de film, toen nog zonder geluid, de beelden auditief ondersteunde, deed dit volgens de Duitse filosoof Theodor Adorno om de angst bij het publiek weg te nemen. De abnormale stilte - doorgaans associatief verbonden met onbeweeglijkheid - van de stomme film stond in een dreigend contrast met de weergegeven bewegende visuele werkelijkheid. Wanneer het oor niets hoort, lijkt het oog ten prooi aan angst en onzekerheid. De begeleidende (film)muziek diende om gerust te stellen, op dezelfde manier als een kind dat fluit in het donker. Op onderdanige wijze, zich terdege bewust van zijn ondergeschikte positie, is geluid hooguit een medicijn voor het beeld. Ik heb besloten dit de terreur van het oog te noemen. Op dictatoriale wijze regeert het oog over de andere zintuigen en manifesteert haar macht zich onopvallend maar onweerlegbaar in het alledaagse taalgebruik: perspectief, overzicht, inzicht, gezichtspunt, synopsis, demonstratie et cetera. Wanneer ik de terreur van het oog wederom op muziek betrek, kan ik constateren dat veel muziek van de laatste decennia haar bestaansrecht ontleent aan de visuele ondersteuning.

Dit kan op twee manieren plaatsvinden. Ten eerste kan de nadruk op de zichtbare presentatie het beluisteren van muziek naar de achtergrond drukken, als het ware een soort ont-luisteren. Ten tweede komt de onmiddellijkheid van de muzikale ervaring in het gedrang zodra de muziek een theoretisch vertoog nodig heeft om zich te legitimeren en uit te leggen. Vaak verlangen wij - met name in de hedendaagse serieuze muziek - tekst en uitleg omdat de muziek niet meer voor zichzelf kan spreken. Bij de popmuziek is de oorzaak hiervan veelal gelegen in compositorische armoede, bij de zogenaamde 'serieuze' muziek is de mathematische complexiteit de voornaamste reden.

Het primaat van het schrift, de notatie, de onweerlegbare vastlegging van hetgeen gezegd of waargenomen was, is voor een belangrijk gedeelte gebaseerd op de idee van eenduidigheid. Zelfs Plato zwicht uiteindelijk voor het primaat van het schrift. Ook bij hem dient de herhaling van hetzelfde als inscriptie gestalte te krijgen: het schrift dient de duurzame bestendigheid van de wetten te bewaken en bewaren. 'Aan de wettelijke

voorschriften, op schrift gesteld om zich voor eeuwig en altijd te laten onderzoeken, valt niet te tornen', zo verkondigt Plato.

DE MACHT VAN HET OOG openbaart zich vanaf de zeventiende eeuw met name in de rationele wetenschap. Waarneming leidt tot kennis, kennis tot macht. Horen, smaak en geur worden vanaf die tijd buitengesloten, omdat zij in hun onzekerheid en variabiliteit een algemeen aanvaardbare analyse onmogelijk maken. Gezag geldt uitsluitend het gezichtsvermogen, zintuig der evidentie en uitgestrektheid in oneindig kleine zin (daarbij bijgestaan door de microscoop) en in oneindig grote zin (daarbij bijgestaan door de telescoop). De 'ware' geschiedenis wordt heden ten dage geschreven op basis van onze drang tot conserveren en classificeren in archieven en bibliotheken. Op zoek naar uiteindelijke eenduidigheid in betekenisgeving, tellen slechts de geschreven en daarmee onweerlegbaar geworden bronnen.

Het huidige deconstructiedenken, onze contemporaine interpretatiecultus en de moderne hermeneutiek hebben echter dit ideaal van eenduidigheid en ondubbelzinnige waarheid al lang weerlegd. Ook in de muziekwereld is de inadequaatheid van een alles vastleggende notatie overtuigend aangetoond. De mythe van de volledige beheersing komt op muzikaal niveau tot uitdrukking in de partituur als gefixeerd eindresultaat. John Cage zet dit principe reeds in de jaren veertig op de helling. De partituren die hij vanaf die tijd vervaardigt, zijn geen accurate representaties van geluid maar slechts een instructiesysteem voor de uitvoerder geworden. Hoewel Cage in zijn stukken voor *prepared piano* vrij exact voorschrijft welke materialen (hout, papier, rubber, metaal) waar geplaatst moeten worden (tussen de snaren, in de klankkast), is dit in de notatie niet meer terug te vinden.

Aangevoerd door de Weense dirigent Nicolaus Harnoncourt ontstaat in de jaren zeventig een verwoede queeste naar een zo authentiek mogelijke benadering van oude muziek. Oorspronkelijk instrumentarium en een juiste instrumentele bezetting moesten garant staan voor een uitvoering die het origineel zo dicht mogelijk benaderde. Talloze problemen hebben deze benaderingswijze inmiddels als een utopie

ontmaskerd: een exacte instrumentele bezetting is meestal niet voorhanden, tempo-aanduidingen als *andante* en *allegretto* zijn uitermate subjectief om maar te zwijgen van de onherhaalbare sociale, akoestische en auditieve context waarbinnen zo'n compositie ooit zijn plaats vond.

Dit alles kan en mag niet resulteren in een pleidooi voor auditieve eenvoud, laat staan voor de afschaffing van het geschrevene. Het is moeilijk om een gitaarsolo van Jimi Hendrix uit te schrijven en nog moeilijker om die (na) te spelen vanaf een partituur. Maar het is minstens zo moeilijk een symfonie à la Beethoven te creëren zonder notatie.

Ik probeer wel een lans te breken voor een herontdekking van het luisteren, het bewuste horen, het onvoorwaardelijke betreden van de klankwereld. Het is een pleidooi voor het rechtstreekse versus het onrechtstreekse, het in-de-wereld-zijn versus de oppositionele distantie, het sociale versus het individuele.

Het zijn tegentonen tegen tonen, verontrustende geluiden versus de macht van het laten zien, het aantonen waarmee de wereld een - paradoxaal genoeg - eendimensionaal aanzien krijgt.

Muziek spreekt de luisteraar rechtstreeks aan. Muzikale emoties zijn veel specifiekere dan bijvoorbeeld literaire emoties, al laten beiden zich slechts in algemene termen benoemen. Lezen is een onrechtstreekse bezigheid: via ordening ontstaat tenslotte een betekenis. Muziek is misschien wel als enige van de schone kunsten in staat mensen onmiddellijk aan te spreken.

Dit is voornamelijk terug te voeren op het idee dat muziek niets betekent. Muziek onderga je, terwijl je bij lezen probeert de boodschap te achterhalen. Misschien is poëzie de enige uitzondering; zij benadert de muziek dan ook het meest. Plato zegt in *De Staat* over muziek dat zij van alle kunsten degene is die het verst in de diepten van de menselijke ziel kan doordringen. Emoties oproepen door muziek zijn daarom ook veel persoonlijker dan literaire emoties die zich onmiddellijk veralgemeniseren.

Om iets te zien moet degene die wil zien, zich in een bepaalde afstand tot het zichtbare verhouden. Dit ruimtelijke uit elkaar en tegenover elkaar zijn van subject en object is echter ook ontologisch. Het subject plaatst zich als het ware buiten de waarneembare wereld als een niet-geïnvolveerde getuige.

Een prachtig voorbeeld zijn de vele schilderijen van Picasso waarin een lichaamloos oog zich als een schaamteloze gluurder in het werk invoegt maar tegelijkertijd een onoverbrugbare distantie bewaart tot dat wat het waarneemt.

Camera-eye en *camera-I* vallen ook samen in de roman *Het oog* van Vladimir Nabokov. De hoofdpersoon spreekt hierin over zichzelf als 'het koude, opdringerige en onvermoeibare oog'. Hij komt er gaandeweg achter dat 'het enige geluk in de wereld bestaat uit het observeren, bespioneren, gadeslaan, nauwkeurig onderzoeken van jezelf en anderen, uit niets anders te zijn dan een groot, wat glasachtig, wat bloeddorlopen, strak starend oog' waarmee hij eenzelfde oppositionele afstand tussen subject en object creëert als Picasso. Het ziende subject staat aan de rand van de wereld, allereerst contemplatief en pas in tweede instantie handelend.

Het oor kent geen tegenover, het ontwikkelt geen frontaal 'zicht' op een verderop staand object. Geen luisteraar kan zichzelf wijsmaken aan de rand van of tegenover het hoorbare te staan. De subject-object-oppositie wordt daarmee ondermijnd. Muziek vult de hele ruimte en daarin word je volledig opgenomen. '*Wo sind wir, wenn wir Musik hören?*' luidde de vraag van Peter Sloterdijk. Je bevindt je midden in het akoestische gebeuren en wordt helemaal klank. 'Ik ben een en al oor' - dat gebeurt bij het luisteren naar muziek. Terwijl het oog hooguit 180 graden van een beeld kan waarnemen, (over)hoort het oor het hele spectrum van 360 graden.

Televisie en videoclip nemen de toeschouwer volledig in bezit, dwingen hem tot passiviteit. Televisiebeelden vragen van de toeschouwer geen actieve participatie. Daarentegen verlangen klanken van de luisteraar, zich daarvan een mentaal beeld te vormen. Luisteren zet een begripsproces in gang, de poging iets te begrijpen. Bij beelden hoeven we alleen maar 'aanwezig' te zijn. De blik onthoudt zich van elke mogelijke ingreep of beslissing; zij wijzigt niets en is dus passief. Lezen vraagt in vergelijking met tv-kijken aanzienlijk meer deelnemend vermogen van iemand. Zijn verbeelding zal vrijwel continu aan het werk zijn wanneer een boek hem boeit. Maar lezen is doorgaans wel een geïsoleerde, solitaire bezigheid (het voorlezen

uitgezonderd). De lezer zondert zich in ieder geval psychisch af; hij sluit de hem omringende wereld buiten in ruil voor de imaginaire wereld van zijn dierbare boek. Alles wat de tekst bij de lezer oproept, ontvouwt zich in zijn hoofd. De schriftuur richt zich in principe maar tot één persoon tegelijk.

Naar muziek of gesproken woord luisteren is geen individuele aangelegenheid. Het wordt gedeeld. Het muziekstuk wordt direct en gemeenschappelijk ervaren, in tegenstelling tot het boek. En als je er alleen naar moet luisteren, schep je vanzelf een denkbeeldig medegehoor. Waar lezen en schrijven een zichtbare isolatie evoceren, daar hebben musiceren en muziek beluisteren juist iets exhibitionistisch. Het sociale karakter van de muziek roept op tot een gemeenschappelijk gevoelsleven, een gedeelde beleving van emoties. Muziek beweegt niet alleen in de tijd maar uitdrukkelijk ook in de ruimte. Het is zelfs veel meer via het oor dan via het oog dat wij onze plaats in de ruimte kunnen bepalen. Ons oor is namelijk ook ons evenwichtsorgaan.

Zijn er medestanders in deze strijd tegen de ogen-ontologie? Wellicht onbewust, onschuldig en mondjesmaat voltrekt zich ook in de alledaagse, ruim toegankelijke lectuur een zekere scepsis jegens de overmacht van het visuele. Ik citeer Jan Mulder in de Volkskrant van 16 juni 1995: 'Dinsdag stond op de voorpagina van NRC Handelsblad een bericht over het "nieuwe project" van Steven Spielberg. Vijftigduizend getuigenissen van nazi-misdaden zullen worden vereeuwigd... *The Survivors of the Shoah Visual History Foundation*. Als Amerikanen zich aan zoiets zetten, zet je dan maar schrap. De naam van het hele project maakt al schichtig. Rolt te lekker. De alliteratie in *Survivors of the Shoah* had ik ook vermeden, maar het is vooral *Visual* dat niet klopt. *Visual* is te wervend, te besmet, te Amerikaans, te Philips. Het hoort in advertentiecampaagnes van eigentijds vormgegeven nieuwe televisietoestellen thuis.'

Een tweede voorbeeld waarin een rehabilitatie van het oor lijkt plaats te vinden, heeft vreemd genoeg betrekking op architectuur, een discipline die ook in grote mate op een visuele pres(en)tatie gericht is. Veel architecten zijn er inmiddels van doordrongen dat, net als in een landschap, iedereen leeft in

een geluidschap. Daar bestaan geen afbeeldingen van. Iedereen heeft zo zijn eigen geluidschap. Het geluidschap is er altijd ondanks het feit dat we ons daarvan vaak niet bewust zijn. Dat auditieve bewustzijn komt vaak pas wanneer ons geluidschap fundamenteel verandert. Stadsplanologen houden zich in vele gevallen nog uitsluitend bezig met de ruimtelijke dimensie van een omgeving. De aandacht voor het akoestische aspect blijft meestal schromelijk achter. Toch is het evident dat bij het lopen door een stadslandschap niet alleen de visuele of tactiele ervaring continu verandert; dit geldt evenzeer voor de auditieve ervaring. De laatste jaren is er evenwel enige aandacht op dit gebied. Zo ontwikkelde de Canadese componist Murray Schafer een theorie van de *soundscape* (geluidschap). Schafer opteert voor een nieuwe discipline, 'akoestisch design': componisten moeten ingezet worden om het muzikale landschap van toekomstige steden vorm te geven. Een uitgebreide studie naar de sonore omgeving moet hierbij het vertrekpunt vormen.

Zo dringt ook bij de architectuur langzamerhand het besef door dat niet alleen zichtbare en tastbare dingen een ruimte kunnen vullen. Ook geluiden vullen ruimtes, dus ook dat verdient de nodige aandacht.

TOT SLOT. Waar gaan uw ogen het komende jaar op vakantie? In deze tijd van het jaar kunt u uw ogen weer uitkijken: kleurrijke folders bieden u uitzicht op exotische oorden en onontdekte tropische paradijzen. Maar misschien moet u uw ogen het volgend jaar eens echt vakantie gunnen en uw oren eens goed de kost geven. Ik stel voor dat we deze zomer afzien van het meezeulen van fotocamera's en video-apparatuur. Koop in plaats hiervan een goede walkman waarmee u ook kunt opnemen en presenteer uw vrienden en kennissen een cassette met uw vakantiegeluiden. Niet dat geluiden beter dan afbeeldingen in staat zouden zijn de werkelijkheid weer te geven. Verre van dat zelfs. De kracht van geluiden berust eerder bij het feit dat zij dat ook niet pretenderen, niet voor zich opeisen.

We hebben de keuze tussen een dogmatisch gekluisterd zijn aan een visuele schijnwaarheid en een indifferente, auditieve vrijheid.

Titel: narciss en goldmund - Relationele/interactionele benadering.

Schrijver: Hermann Hesse

Het verhaal speelt zich af in de middel-eeuwen. Hoofdpersonen zijn Narciss en Goldmund. Narciss is de denker en Goldmund een gevoelsmens. In een klooster Mariabronn aan de Duits-Zwitserse grens krijgen jongeren les, sommigen blijven er hun hele leven anderen trekken de wereld in.

Narciss geeft al op jonge leeftijd les en heeft veel inzicht in het denken. Als Goldmund op een dag verschijnt, voelen beiden zich tot elkaar aangetrokken. Goldmund is alleen door zijn vader opgevoed en heeft de boodschap meegekregen zijn leven te slijten in het klooster, ook Goldmund is hier van overtuigd. Als beiden vriendschap hebben gesloten, is het Narciss die hem duidelijk weet te maken dat hij een deel van zijn verleden n.l. zijn moeder is vergeten. Deze verandering heeft zoveel invloed dat hij zich bewust wordt wat hem te doen staat. Hij trekt de wereld in en leert vele vrouwen kennen in zijn zwervers bestaan. Door zijn ervaringen leert hij veel over vrouwen maar ook leert hij zichzelf kennen. Zijn aandacht verplaatst zich en hij wil zichzelf een doel stellen. Op een dag ziet hij in een kerk een Mariabeeld, wat enorme indruk op hem maakt. Hij besluit de kunstenaar op te zoeken en bij hem in de leer te gaan als beeldhouwer. In deze periode maakt hij een beeld van zijn vriend Narciss. Onder de indruk van dit kunstwerk kan hij opgenomen worden in het kunstenaarsgilde, dit is echter niet Goldmund zijn doel. Eens wil hij een beeld maken van de moeder aller moeders, maar hij voelt zich daar nog niet rijp voor. Opnieuw kiest hij voor het zwervers bestaan, er breekt een periode van pest uit, velen moeten het met hun leven bekopen. Na deze periode besluit hij terug te keren naar het stadje waar de kunstenaar woont, deze blijkt eveneens overleden. Tijdelijk is er een regent in de stad, wanneer Goldmund zijn vrouw ziet, vertegenwoordigd ze alles wat hij in een vrouw zoekt en wil haar leren kennen. In hun geheime ontmoeting overtreft ze alles en hij wil haar opnieuw ontmoeten. Tijdens deze ontmoeting worden ze verraden, Goldmund redt haar door zich voor te doen als dief en

wordt zelf ter dood veroordeeld. Het is Narciss die hem uit deze hachelijke situatie

weet te redden. Goldmund komt zo na jarenlange omzwervingen weer terug in het klooster en zijn vriendschap met Narciss wordt hervat. Hij blijft er om een kunstwerk te maken voor de kerk en heeft hierbij nu zelf een leerling uit het klooster. Als het kunstwerk af is wil hij nog eens een zwerftocht maken, hij wil de vrouw opzoeken die hij achtergelaten heeft. Wanneer hij na een paar jaar weer terug komt blijkt hij ernstig ziek te zijn geweest, door zijn ouderdom heeft hij zijn aantrekkingskracht op vrouwen verloren en de vrouw die hij zocht kende hem niet meer. Het kunstwerk moeder van alle moeders heeft zich voltooid in zijn wezen. Hij kan sterven met Narciss naast zich en een wijsheid die ook op Narciss grote indruk maakt.

Ik en het boek

Dit boek heb ik voor het eerst gelezen begin jaren tachtig, toen ik het uit had vroeg ik mij af of het gelezen kon worden vanuit een persoon of dat het vanuit twee personen was geschreven.

Afgelopen winter kwam ik het weer tegen in de boekhandel en mijn belangstelling was weer gewekt. Zoals ik er nu tegen aan kijk is beide mogelijk.

Wat de meeste indruk op mij heeft gemaakt is het conflict tussen gevoel en verstand, herkenbaar binnen mijzelf. Als gevoelsmens heb ik de neiging met mijn gevoel te signaleren en bij te weinig gegevens een rationele verklaring te zoeken bij mijzelf, dit kan mij op een zijspoor brengen. Verder ben ik getrouwd met een denker, ik heb grote bewondering voor zijn analytisch vermogen. Ik ervaar onze relatie dan ook als een uitstekende aanvulling op elkaar.

Het boek en psychodrama

Dit boek heeft alle ingrediënten in zich die we hanteren bij psychodrama. De zoektocht naar de bron, een bewustwordingsproces. De uniciteit van de persoon die het doormaakt. Het herkennen en erkennen van de moeite en het avontuur aangaan door te ervaren in

relatie met anderen en uiteindelijk de integratie. Een levenslang proces wat leidt tot

balans, tevredenheid met het zelf en rust.

Hello dear psychodrama people,

at last some more news from Nell and me. We worked out two newsletters about E.C.P.. These letters has been published in the FEPTO-news of September 2003. If you didn't read them, in this mail you find the two letters. We are now bizzy to make a good plan for presentation in Finland and that needs a well preperation. We want your help there for. First we want to know who all Psychodrama ECP-ers of Europe are and we want to collect them together on one page. Do you too? If so, send an e-mail with your picture-name-country-date of your European Psychotherapy Certification and we promise to organise it. What do we want to know more? We want to know if you have a NAO (National Umbrella Organisation for Psychotherapy) in your country and who is the representent for this. We want an e-mailadress if you don't mind?

That's all we asking for the moment. Renée, Nell and my person will come together soon and will work out next steps.

So far so good, we don't want to create mysteries not telling the plan, first we have to work it out on a good base. We will inform you soon and hope that you send the information for which we asked.

With warm regards,

Nel Bax and Hans Verdonschot, members and chair of the Dutch/Belgium association for Psychodrama.

P.s. Here you find the letters to who I refered.

Dear Everybody, Hallo ECP-ers,
Did you all have had a good holiday?

As some of you know, Hans Verdonschot and I, chair and vice-chair of the Dutch Belgian Association of Psychodrama, brought an amendment in the GA in Portugal. We did so while on the repeated invitation of the EAP - to form a European Wide Organisation Psychodrama in their organisation – once more arose an impasse. Hans and I were teached to see this as a chance. So we tried to gather psychodrama psychotherapy in Europe by offering an amendment. With small changes it was accepted without objections. The text as written in the minutes is: ***Hans Verdonschot proposed that: the General Assembly approves that the Accrediting Organizations together take action, regarding the EAP in the best interests of the method of psychodrama psychotherapy, with Renée Oudijk as the representative of the Council.***

Back in Holland Hans and I planned the following steps:

I should write a small text for the Dutch members of our Association who got the European Certificate Psychotherapy ECP from the EAP and ask them to support this idea by sending an e-mail, when possible with their picture. I got 80% response and here they are:

								
Jaap Welten	Myriam Verwiel	Leon Grouls	Mieke Genders	Marianne Mostert	Peter John Schouten	Renée Oudijk	Corry Kooke	Nel Bax

European Certified Psychodrama- Psychotherapists in the Netherlands

Here I will tell you the story of ten of our members including myself and how they received in April this year their European

Certificate for Psychotherapist (ECP). We have to tell you that we are very proud of it. We used the grand parenting procedure from the EAP, supported by the National Association for

Psychotherapy NAP (the national accrediting organisation of EAP). For some of us was getting the ECP based on their state recognition as psychotherapist in the Netherlands. Eight of the ten members could not get state recognition, while psychodrama as a psychotherapeutic modality is not recognized in the Netherlands. On basis of 4 years of psychotherapeutic training and a minimum of 5 years independent practice, the others were allowed to follow the additional grand parenting course.

In the Netherlands the NAP founded a special institute to regulate this course. The name of the institute is 'Stichting Integratieve Psychotherapie Opleidingen (STIPO)' translated: 'Corporation for Integrative Psychotherapy Education'. We had a good time in being additional educated. The literature, the teachers and lots of colleague presentations and discussions were helpful to broaden our psychotherapeutic spectrum. It felt as enrichment for the psychodrama psychotherapists to become better partners in the inter-collegial discourse.

Now the EAP grand parenting period for the Netherlands is past on 31st December 2002, STIPO has developed a three years course for the general psychotherapeutic training (next to the 4 years modality training by specialised institutes). For the psychodrama students who want to receive the ECP it is not enough, that they can get the accreditation for their general study but they must also be accredited for their Psychodrama psychotherapy Education. This can only be done by an European Wide Accrediting Organisation Psychodrama, EWAO. Its is for my future ECP colleagues that I hope we are able to create an

EWAO-Psychodrama within the EAP. At the same time we see this as an opportunity to let our psychodrama psychotherapy method grow in the Netherlands and elsewhere in Europe.

Nel Bax

En Route for Psychodrama Psychotherapy
by Hans Verdonschot
– Chair of VvP, the Dutch Belgian Association of Psychodrama

Introduction

On the afternoon of 25th July Renée Oudijk, Nel Bax en I were gathered in the garden of Renée. Under a beautiful blue sky, enjoying a nice cool white wine and some good refreshments we came to talk about the possibility of founding an European Wide Organisation Psychodrama within the EAP.

It took some warming up to start, but the aim is very important and an operation that asks for a balanced way of thinking and acting to become successful.

ECP Possibility for Members

Our Dutch Belgian Association as an accrediting organisation, sees the importance of European bundling of European accrediting organisations as indispensable when we want to put psychodrama as an official recognized psychotherapy modality on the map.

For this purpose our Association became three years ago an associated member of the Dutch National Accrediting Organisation NAP, national representative of EAP. And through that connection some of our members got the possibility to apply for the grand parenting procedure for the ECP, Nel Bax in her call spoke of.

Continuation of NAP/EAP membership

To stay as associated member of the NAP/EAP in time, is only possible if psychodrama on European level comes together in an European Wide Organisation. For national members, ought to be representatives of an EWO, it is evident that, especially after the grand parenting period, the credibility of the modality education/training needs an accrediting body on European as well as on national level.

So for ECP interested persons who want to get the European wide acknowledgement of their psychotherapy education, an EWO Psychodrama is a must.

Psychodrama in broad perspective

Because psychodrama is tight connected with more professional fields than just psychotherapy, our association decided to found

different sections in our association. So now we have next to the psychotherapy section founded a section education, training & management, art & creativity.

Professional emancipation

This means that we ask all members of a section to become active in this process and in connection with psychodrama, to become aware of the possibility to connect with colleagues of other directions. For the members of our association this is somewhat as an emancipation process.

Emancipation by action research

During our gathering in the garden and drinking and eating, we asked ourselves how to clear this difficult job? Well talking and thinking together this project became more and more to a challenge for us. We felt like action researchers. This means that everybody who is interested to cooperate for some time can take the role of action researcher in their country/area.

Future projection

We feel so, for in a future projection we saw the enormous change for everybody who is working with psychodrama in Europe. Not only our members have to emancipate, but also our association has to change and get more professional and differentiated, national and European connected. Thanks for FEPTO, were we could experience that unity between associations can grow into a carrying and caring solid structure.

And what to say about the professional psychodramatist, in the several working area. This means a lot. Not in the least place, and as professionals we must say, in the first place, for the people/clients/patients with whom we are working. Who we want to help to regain the feeling that humans are creators of their own life!!! Writing this I feel grateful for the gift of the psychodrama method and want to go for it. Do you?

Hans Verdonschot

Post Scriptum

Accrediting Associations who showed positive interest in the opportunity to found an EWO are;

Belgium leni.deneve@rug.ac.be

Bulgary snikolkova@lycos.com and dimostantchev@hotmail.com

Finland aku.kopakkala@arenanova.fi and pirkko.hurme@perendie.fi

Hungary vikar@axelero.hu

Netherlands schrans@zonnet.nl and nelbax@planet.nl

Roumania horatiunil@hotmail.com

Switzerland susanne.kunz@freesurf.ch and mlasko@bluewin.ch

Yugoslavia/Serbia jasnapsi@eunet.yu

Till now I only contacted the representatives I connected in Estorial/Portugal but FEPTO has more accrediting organisations. Please *Austria - Germany - Italy - Norway - Portugal - Spain -*

***Russia and United Kingdom*, when you read this and wonder why you are not yet involved in this action research project, please make e-mail contact. I will be happy to share all information I can get with you.**

Warm greetings, Hans Verdonschot

NOTULEN LEDENVERGADERING VVP

Datum :24 mei 2003
Plaats : Heeswijk

Aanwezigen : Renée Oudijk, Leon Grouls, Jaap Welten, Carlo le Sage, Koos van Maren, Cor Prevo, Corrie Kooke, Pierre de Laat, Til Palm, Hans Verdonschot (voorzitter), Adrienne van der Maas (secretaris en notulist), Nel Bax (bestuurslid)

Afwezig met bericht : Xenia Vegter (penningmeester) Marianne Mostert, Gerdi Theuner, Andrea van Eert, Lex Mulder

Mededelingen

Xenia Vegter is verhinderd de vergadering bij te wonen, Nel Bax zal ondersteuning bieden op het gebied van financiën in deze vergadering

Ingekomen stukken

e- mails van Koos van Maren, Derek Lainsbury en Nicolette Hondsbek

Nationale bibliotheek wil alle nummers van het Bulletin VVP ontvangen (Hans Verdonschot)

“Kenniskring” over vaktherapie wordt door Jaap Welten geïntroduceerd en wordt als agendapunt 12 geaccepteerd (B1)

Notulen 2-11-2002

Ad 5 Er worden kamers opgericht t.b.v. de ECP. Er zijn momenteel 8 mensen lid geworden (Jaap Welten)

Ad 6 Verhoging contributie met € 5.—per persoon is **niet** doorgevoerd in 2003 (B2)

Notulen zijn vervolgens goedgekeurd (B2)

Kascontrole 2002 en begroting 2003

Kascontrole 2002 is nog niet gebeurd. Afrekening 2002 is in bezit van de leden. Volgende bestuursvergadering wordt deze getoetst. Renée Oudijk en Til Palm voeren controle uit en toetsen de resultaten in de komende week, dat houdt in voor eind mei 2003.(B3)

Nel Bax geeft toelichting op oninbare bedragen. Resultaten zien er gunstig uit nu aanmaningen voor achterstallige betalingen zijn verzonden.

Onvoorziene kosten Ildéko Maevers van het Psychodrama Institut für Europa worden toegelicht door Nel Bax

Voor FEPTO is er zoals gewoonlijk een bijdrage voor reiskosten

Leon Grouls stelt voor om automatische afschrijving van contributie bij nieuwe leden in te voeren.

Kascommissie staat open voor verder advies van Leon Grouls, hij zal voorstellen doen. Daarnaast vervult Koos van Maren desgevraagd de rol van adviseur (B4)

Jaarverslag door Adrienne van der Maas

Opgemerkt wordt door Renée Oudijk, dat de naam van mevrouw Adeline Salomé Finkelstein volledig vermeld dient te worden vanuit respect. Ook in de notulen van 2 november 2002 dient correctie plaats te vinden. Adrienne zal dit aanvullen.(B5)

NAP en ECP nieuws

Het ECP certificaat is door de volgende personen behaald: Corry Kooke, Jaap Welten, Renée Oudijk, Leon Graats, Nel Bax, Mirjam Verwiël, Mieke Genders, Marianne Mostert(8 personen).

Renée Oudijk zet zich op diverse wijzen in voor Europese en landelijke erkenning van ECP bij de overheid. Niet gouvernementele organisaties kunnen advies uitbrengen bij commissies van de Europese Unie. Vanuit de NAP en NMA zijn vragen gesteld en is de kwestie voorgelegd aan de Europese Commissie. Deze moet na een ½ jaar antwoorden. Naar verwachting zal dit voor afloop van de gestelde termijn worden uitgesteld met een ½ jaar. Dientengevolge mag verwacht worden dat er binnen een jaar uitsluitel zal zijn. Vanuit de VVP is beroep aangetekend tegen het weren van Nederlandse diploma's met de argumentatie dat artikel 16 op 16 april verlopen is.

Verslag FEPTO Portugal

Aris Zeilstra en Renée Oudijk zijn vanuit de school voor Psychodrama afgevaardigden van de FEPTO geweest. Nel Bax en Hans Verdonschot zijn vanuit de VVP afgevaardigd. Verslag wordt gedaan van resultaten door Renée en Hans. Er is een lobbycampagne gestart, Renée levert hieraan een bijdrage vanuit het bestuur van de FEPTO. (30 trainingsorganisaties en 12 tot 13 verenigingen zijn hierbij aangesloten) Renée Oudijk staat voor de opvatting dat het de verantwoordelijkheid van psychotherapie verenigingen is om afspraken te maken over punten en inhoud te geven aan de eisen voor een certificaat. Psychodrama is momenteel niet europees erkend als therapie stroming. Renée wil samenwerking en synergie bevorderen tussen verenigingen en splitsing zien te voorkomen. We uiten vanuit het bestuur en de leden waardering voor het werk van Renée en zeggen haar toe een lintje te krijgen als ze haar plannen weet te realiseren. Resultaten van FEPTO worden als goed geëvalueerd (B6).

Herverkiezing bestuursleden

In november 2003 vindt verkiezing en evt. herverkiezing van bestuursleden plaats tijdens de bestuursvergadering. Xenia Vegter wil niet herkiesbaar zijn. Tijdens de vergadering worden leden uitgenodigd zich te beraden op kandidaten voor de functie van penningmeester.(B7)

Website ontwikkelingen

Nicolette Hondsbek verzorgt de website en adviseert het bestuur gevraagd en ongevraagd. Vanuit het bestuur wordt nagedacht en moet er beleid gaan komen betreffende advertenties, links en evt. opbrengsten (B8).

Sectieontwikkelingen

Het vinden van een plek om met een sectie lijkt soms lastig te zijn. Het concept sectie leeft momenteel in mindere mate bij de leden en zal vooral tijdens weekenden aandacht dienen te krijgen als we als leden bijeen zijn. (B9).

W.v.t.t.k.

De Argentijnse kwestie betreffende de komst van Monica Zuretti, die afgezegd is, is geëvalueerd. We onderkennen dat het hele gebeuren vervelend is geweest voor Koos van Maren. We zullen meer strategisch moeten opereren vanuit het bestuur i.g.v. een uitnodiging en kritisch nagaan wie wat als taak op zich neemt in dezen. Renée stelt voor de contacten die zij al heeft in Argentinië te benutten en desgewenst als spreekbuis te willen optreden in deze kwestie. We houden dit in gedachten en danken Renée voor haar aanbod. (B10)

Kenniskring door Jaap Welten

Het betreft de ontwikkeling van vaktherapieën. Het doen van onderzoek is het doel. In het Bulletin is hiervan een folder gepubliceerd. Jaap dankt hiervoor de redactie.

Volgens een methode worden door Jaap e.a. interviews gedaan met cliënten over thema's. Vraag van Jaap is:

mag hij daarvoor het adresbestand van de VVP benutten?

in dit werk moet men zichzelf bedruipen. Voor fondswerving t.b.v. onderzoek geldt volgens Jaap, dat deze meer kans heeft als er een beroepsvereniging achter staat die ook belang heeft bij onderzoek

Vanuit de VVP ondersteunen we onderzoeksactiviteiten. Renée Oudijk lanceert het idee om een commissie onderzoek op te richten, die verantwoordelijkheid neemt voor het geheel. Jaap Welten neemt het voortouw daarvoor. (B11).

JAARVERSLAG VERENIGING VOOR PSYCHODRAMA 2002

In 2002 bestaat het bestuur uit:

Hans Verdonschot, voorzitter sinds	april 2000, herkozen in april 2002
Xenia Vegter, penningmeester sinds	november 2001
Nel Bax, bestuurslid sinds	april 2000, herkozen in april 2002
Adrienne van der Maas, secretaris sinds	november 2001

Ricky Nieuwsteeg heeft bestuursondersteunende werkzaamheden verricht op het gebied van secretariaat en penningmeesterschap. In overleg met het bestuur zijn maatregelen doorgevoerd ter bevordering van de efficiency en professionaliteit.

Citaat uit het jaarverslag van 2001: "Profilering, professionalisering en het zoeken naar efficiënte werkwijzen in de aanpak van bestuurlijke taken zijn allereerst de kernactiviteiten van het nieuwe bestuur geworden". Aan deze in 2001 uitgezette lijnen is in 2002 gewerkt. Resultaat is onder meer, dat het bestuur zich meer op hoofdlijnen richt en de onderlinge samenwerking binnen het bestuur gestroomlijnd verloopt. Binnen het bestuur is in 2002 in teamverband gewerkt.

Peter John Schouten heeft zijn functie als adviseur en beheerder van de website afgerond en beëindigd. Nicolette Hondsbek overweegt of zij de taak van webbeheerder op zal nemen. Een begin is gemaakt met het uitzetten van beleidslijnen omtrent webbeheer.

Tijdens het najaarsweekend is stilgestaan bij het bericht van het overlijden van mevrouw Adeline Salomé Finkelstein

In 2002 heeft het bestuur 2 x vergaderd. Daarnaast is er tijdens het voorjaars- en najaarsweekend een ledenvergadering gehouden. Onderwerpen, die ter sprake zijn gekomen zijn:

- Weekenden en workshop certificering
- contacten België e.a. verenigingen
- oprichting secties en sectieontwikkeling
- NAP- kwesties
- STIPO
- Fepto
- intervisiegroepen
- kascontrole 2000 en 2001
- begroting 2002 en 2003,
- overgangsregels toelating aspirant leden naar lid VvP
- ethische code
- webbeheer
- bulletin
- erkennen opleidingen
- bureaunkosten en contributie

Gemiddeld zijn er 10 besluiten genomen per vergadering.

Resultaten:

- De Fepto delegatie heeft vanuit het bestuur internationale contacten verworven met organisaties in andere landen op het terrein van psychodrama/psychotherapie en streeft naar een Europees verband EWO (European Wide Organisation).
- Acties zijn ondernomen om de banden met verwante opleidingen in en buiten Nederland te verstevigen.
- de weekenden zijn als geslaagd geëvalueerd met specifiek dank aan Max Clayton en Joseph Moreno.
- oprichting secties is voorbereid
- uitbreiding webbeheer met professionele ondersteuning en advies.
- kascontrole 2000 is afgerond met dank aan Koos van Maren, die aftreedt als lid van de cie. kascontrole. De nieuwe commissie kascontrole 2001 onder leiding van Renée Oudijk en Til Palm heeft kascontrole 2001 uitgevoerd en afgerond. Onze dank voor de adviezen n.a.v. kascontroles.
- Ons erelid Renée Oudijk is het hele jaar 2002 actief geweest als voorzitter van de NAP. Met haar kennis, inzicht en vergadertechnieken heeft zij een bijdrage geleverd aan doelgericht en efficiënt vergaderen over complexe zaken.
- Uitgaande van de begroting signaleren we een overschrijding van gemaakte bureaunkosten en telefoonkosten die voor vergoeding in aanmerking komen. De bureauvergoeding is van f 1000.—naar € 750.--. Vergoeding van extra telefoonkosten wordt € 12.-- per maand.

DOELSTELLING – BULLETIN

Van de Vereniging voor Psychodrama

De Vereniging voor Psychodrama streeft met het Psychodrama-Bulletin twee doelen na:

1. bevorderen van de ontwikkeling van psychodrama en daarvan afgeleide technieken en het denken daarover;
2. stimuleren van de communicatie tussen leden van de Vereniging voor Psychodrama onderling en andere belangstellenden.

De redactie publiceert artikelen, die:

- praktijkervaringen met psychodrama beschrijven;
- theoretisch wetenschappelijke reflecties op psychodrama(aspecten) bevatten;
- ontwikkelingen van psychodrama en afgeleide technieken in een bepaald veld zichtbaar maken;
- betrekking hebben op thema's die in psychodrama een rol kunnen spelen;
- verzorgt zo mogelijk vaste rubrieken, als boekbesprekingen van/voor psychodrama relevante studies, impressies van de deelname aan activiteiten, cursussen en congressen, recensies van vakliteratuur, verenigingnieuws en bestuursmededelingen van de Vereniging voor Psychodrama.

Abonnementen:

Leden van de Vereniging voor Psychodrama (VvP) ontvangen dit tijdschrift op grond van hun lidmaatschap. Voor zover de voorraad strekt kunnen andere belangstellenden losse nummers verkrijgen tegen kostprijs.

Informatie over het lidmaatschap van de VvP of een abonnement op het Bulletin is verkrijgbaar bij het secretariaat van de Vereniging.

VERENIGING VOOR PSYCHODRAMA

ONDERGETEKENDE WIL NADERE INFORMATIE OVER DE VVP

NAAM:

VOORNAMEN (VOLUIT):

ADRES:

POSTCODE EN WOONPLAATS:

TELEFOONNUMMER:

E-MAILADRES:

INZENDEN AAN:

Ledenadministratie VvP
Hans Verdonschot schrans@zonnet.nl
Bouvine 44
5653 LH Eindhoven